

**СТРАТЕГИЈА
ЗА
ЖЕНСКО ПРЕТПРИЕМНИШТВО
НА ОПШТИНА СТРУМИЦА
СО
АКЦИСКИ ПЛАН
(2019 - 2024)**

За потребите на:

Општина Струмица
Одделение за Локален економски развој
ул. Сандо Масев бр. 1, Струмица
www.strumica.gov.mk

Нарачател:

Марвел-АДЕЕЛ
Здружение за развој, претприемништво
и претприемачко учење
ул. Ванчо Прќе бр. 62/1, Штип

Изготвил:

Гесталт Солутионс д.о.о.
ул. Христијан Карпош бр. 57, Штип
www.gestaltsolutions.com.mk

Издадено:

Струмица, Февруари 2019

„Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“ е изработена во рамките на проектот на Здружение Марвел-АДЕЕЛ, Штип: „Жената и претприемништвото во Општина Струмица“, проект финансиран од страна на Општина Струмица во рамки на Активност бр. 6 „Поддршка за женско претприемништво“, согласно Програмата за активностите на Општина Струмица во областа на локалниот економски развој и туризмот.

Проектот „Жената и претприемништвото во Општина Струмица“ се имплементира од страна на Марвел-АДЕЕЛ, Штип со финансиска помош од страна на Општина Струмица.

- **Општина Струмица** - Модернизацијата на постоечките производствени капацитети и отварање нови; Развојот на современо земјоделско производство на здрава храна; Креирање на регионален центар за заедничка понуда на раноградинарски производи; Развој на алтернативниот и банскиот туризам; Развој на Културниот и руралниот туризам; Развојот на претприемништвото, женското и социјалното претприемништво, се само дел од приоритетите на Општина Струмица, најголемата општина во Југоисточниот плански регион.
- **Марвел-АДЕЕЛ, Штип** е Здружение за развој, претприемништво и претприемачко учење со мисија да понуди знаења и бизнис контакти на постоечките и идните Македонски претприемачи, со посебен акцент на жените претприемачи, знаења кои им се повеќе од потребни за развој на нивните бизниси и промовирање на претприемачка култура во Р.С. Македонија. Визија на Марвел-АДЕЕЛ е стимулирање на самовработувањата и основањето на бизниси помеѓу жените и младите, преку развој на иновации и претприемничко учење со цел креирање на поконкурентна економија која ќе претставува основа за создавање иновативно општество базирано на знаење.
Здружението Марвел-АДЕЕЛ е формирано 2012 година, во Штип, но истото функционира на целата територија на државата, со следните основни цели и задачи:
 - ✓ Анализа и оценка на тековната состојба во областа на претприемништвото и иновациите, технолошкиот развој и конкурентноста на компаниите и економијата во целина;
 - ✓ Стимулирање и развој на нова претприемничка култура за остварување на иновативно општество базирано на знаење;
 - ✓ Стимулирање на претприемничкото учење на сите нивоа на образование, формално и неформално, со цел проширување на претприемничкиот дух;
 - ✓ Поддршка на самовработувањето преку обуки, тренинзи, советувања, менторирање и мониторирање на интересентите;
 - ✓ Ширење на сфаќањето дека иновациите и претприемништвото се начинот на кој треба да го водиме бизнисот, начинот на кој работиме и опциите кои ги избираме како потрошувачи и граѓани;
 - ✓ Обезбедување на тренинзи и поддршка на старт-апи во нивната трансформација во брзо растечките профитабилни бизниси;
 - ✓ Креирање на стратегии, информации, претприемништво и конкурентност на сите нивоа од организирање (компанија, општина, регион, држава).
- **Гесталт Солутионс д.о.о. Штип** е консалтинг компанија која им помага на организациите и институциите да ја максимизираат оперативната ефикасност, преку отклучување на развојните потенцијали и поттикнување на континуирани трансформативни промени во нивното работење. Тимот на **Гесталт Солутионс** има уникатен микс од искуства од работа на проекти во јавниот, непрофитниот и приватниот сектор, што ни овозможува создавање на прагматични решенија на комплексните проблеми и прашања на клиентите додека ги имплементираат најдобрите практики за нивен развој. Тимот на **Гесталт Солутионс** има изготвено голем број на стратешки документи, локални, регионални и национални стратегии,

програми, акциски планови, па оттаму и неговата вклученост во изготвувањето на Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица.

СОДРЖИНА:

Листа на акроними	4
Резиме на „Стратегија за женско претприемништво на Општина Струмица со Акциски план (2019-2024)“	5
Вовед	8
Методологија за изработка на „Стратегија за женско претприемништво на Општина Струмица со Акциски план (2019-2024)“	11
Корелација на „Стратегија за женско претприемништво на Општина Струмица со Акциски план (2019-2024)“ со други релевантни стратегии и документи во Република Северна Македонија	14

„СТРАТЕГИЈА ЗА ЖЕНСКО ПРЕТПРИЕМНИШТВО НА ОПШТИНА СТРУМИЦА СО АКЦИСКИ ПЛАН (2019-2024)“

11

1. Општина Струмица	18
2. Визија, цели и стратешки приоритети на Стратегијата	22
3. Претприемачка активност на жените	23
4. Добри практики за развој на женското претприемништво во ЕУ и САД	26
5. Профитни, непрофитни даватели на услуги и потенцијални извори на финансирање за женското претприемништво во Општина Струмица	28
6. Акциски план за спроведување на „Стратегија за женско претприемништво на Општина Струмица“	43

АКЦИСКИ ПЛАН ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА „СТРАТЕГИЈА ЗА ЖЕНСКО ПРЕТПРИЕМНИШТВО НА ОПШТИНА СТРУМИЦА“

50

ЛИСТА НА АКРОНИМИ

АВРСМ	Агенција за вработување на Република Северна Македонија
АППРСМ Македонија	Агенција за поддршка на претприемништвото на Република Северна Македонија
АППТ	Агенција за промоција и поддршка на туризмот
АПРЗ	Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството
АФПЗРР	Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој
GIZ RED	Германска агенција за интернационална соработка - Програма за регионален економски развој во Р Македонија
ЕБОР	Европската банка за обнова и развој
ЕУ	Европска Унија
ИПА	Инструмент за претпристапна помош
ЛЕР	Локален економски развој
МБПР	Македонска банка за поддршка на развојот
МЛС	Министерство за локална самоуправа
МСП	Мали и средни претпријатија
SDC	Швајцарска агенција за развој и соработка
SECO	Државен секретаријат за економски работи
ССК	Сојуз на стопански комори
УНДП	Програма за развој на Обединетите нации
УСАИД	Агенција за меѓународен развој на САД во Република Северна Македонија
ФИТР	Фонд за иновации и технолошки развој
ЦФЦД	Секторот за централно финансирање и склучување на договори

РЕЗИМЕ

на

„СТРАТЕГИЈА ЗА ЖЕНСКО ПРЕТПРИЕМНИШТВО НА ОПШТИНА СТРУМИЦА СО АКЦИСКИ ПЛАН (2019-2024)“

Општина Струмица се наоѓа на крајниот југоисточен дел на Република Северна Македонија. Таа е сместена во западниот дел на плодната Струмичка котлина, веднаш под тромеѓето на меѓудржавните граници со Бугарија и Грција. Општина Струмица на исток се граничи со општина Босилово, на запад со општина Конче, на север со општина Василево, на југоисток со општина Ново Село, на југозапад со општина Валандово. Општина Струмица е најголема општина во Југоисточниот плански регион и претставува своевиден административен, образовен и економски центар во овој дел на државата. Општината се протега на вкупна површина од 485,59 км².

Економијата на Општина Струмица игра значајна улога во економијата на Република Северна Македонија. Според податоците на Државниот завод за статистика (МАКСТАТ база), заклучно со Декември 2017 година Општина Струмица имала вкупно 2.424 активни деловни субјекти.

Општина Струмица посветува големо внимание на развојот на претприемништвото, посебно на женското претприемништво, поради што се изготви оваа Стратегија за женско претприемништво. „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“ е документ изработен за потребите на Општина Струмица со цел поттикнување на женското претприемништво во општината.

Со цел изработка на квалитетна Стратегија прилагодена на потребите на жените претприемачи и потенцијални претприемачи од Општина Струмица се изготви и Методологија за изработка на „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план(2019 - 2024)“ која во себе ги опфати следните активности: Информативни активности; Дескистражување; Спроведување на истражувања за изготвување на Стратегијата; Анализа на податоците собрани со истражувањата и Изготвувањена „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“.

Целни група на „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“се:

- **Жени претприемачи** (тековни и потенцијални)
- Невработени жени од Општина Струмица
- **Микро, мали и средни компании** од општината
- Организации за поддршка на бизнис секторот (**БСО**) од Општина Струмица
- **Здруженија на граѓани и невладини организации** од Општина Струмица

Визија на „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“е: Зајакнато женско претприемништво во Општина Струмица преку зголемени и координирани активности за негов развој со вклучување на различни чинители од Општина Струмица. На овој начин женското претприемништво ќе стане фактор кој во голема мера ќе придонесе кон развојот на претприемничката клима во Општина Струмица како и кон развојот на општинската економија во целина.

Општа цел на Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица е економското зајакнење на жените од Општина Струмица преку создавање на поволна бизнис клима и обезбедување поддршка за развој на нивниот претприемнички потенцијал, на тој начин придонесувајќи кон развојот на постоечките и отворање на нови компании, креирање на нови работни места и јакнење на општинската економија.

Специфичните цели на „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“вклучуваат:

- **Зголемување на претприемачкиот дух** помеѓу жените во Општина Струмица со цел зголемување на бројот на претприемачки бизниси основани и менаџирани од жени;
- **Зголемување на бројот на вработени** во компании основани од страна на жени претприемачи со цел намалување на стапката на невработеност помеѓу жените жители на Општина Струмица;
- **Подобрена клима, можности и услови за развој на женското претприемништво** во Општина Струмица, како и активно вклучување во спроведувањето на стратегијата на сите активни чинители.

Спроведените деск истражувања и теренски истражувања во Општина Струмица ја дадоа основата за креирање на **Акцискиот план** за имплементација на **Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)**. Акцискиот план претставува детален план за:

- поддршка, обуки, тренинг и вмрежување на претприемачките бизниси од Општина Струмица, бизнис основани /или менаџирани од жени;
- поттикнување на претприемништвото помеѓу жените во општината и
- поттикнување на иновативноста.

Акцискиот план за Стратегијата е развиен согласно СМАРТ принципот и во себе содржи прецизирани активности со временска рамка, извори на финансирање, носители, буџет.

Акцискиот план вклучува пет главни Приоритетни мерки, а секоја од овие приоритетни мерки вклучува активности кои ќе придонесат кон нивно остварување, додека пак активностите вклучуваат детален опис на целите, индикатори на успешност, временската рамка за нивно имплементирање, буџетот и изворите на финансирање, чинители и потенцијални ризици по нивната имплементација.

Приоритетни мерки на Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)	
Приоритетна Мерка 1	Развој на женското претприемништвото во Општина Струмица
Приоритетна Мерка 2	Зголемување на бројот на жени претприемачи преку унапредување на деловното опкружување и бизнис климата во Општина Струмица
Приоритетна Мерка 3	Подобрување на конкурентноста и унапредување на капацитетите на женското претприемништво во Општина Струмица
Приоритетна Мерка 4	Градење на стратешки партнерства преку поврзување на жените претприемачи од Општина Струмица со жени претприемачи од другите општини во Македонија
Приоритетна Мерка 5	Стимулирање на иновациите во женското претприемништво во Општина Струмица

Табела бр. 1: Приоритетни мерки на Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)

Во рамките на секоја од приоритетните мерки на Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024) се дефинирани по неколку активности кои треба да се имплементираат во периодот на спроведување на стратегијата.

Вовед

Општина Струмица се наоѓа на крајниот југоисточен дел на Република Северна Македонија. Таа е сместена во западниот дел на плодната Струмичка котлина, веднаш под тромеѓето на меѓудржавните граници со Бугарија и Грција. Општина Струмица е најголема општина во Југоисточниот плански регион и претставува административен, образовен и економски центар во овој дел на државата. Општината се протега на вкупна површина од 485,59 km².

Постоечките национални, регионални и локални институции во општината имаат значаен удел во создавањето поволна деловна клима, придонесувајќи за зголемување на домашните и странските инвестиции и зголемување на конкурентноста на целокупната економија преку поттикнување на претприемништвото –женското и социјалното претприемништво и иновативноста, како и унапредување на туризмот и промоција на природните и културните вредности.

Приватниот сектор е главниот двигател на економијата во секоја развиена земја. Република Северна Македонија посветува големо внимание на развојот на компаниите воспоставени на територијата на Република Северна Македонија. Во таа насока се превземаат низа активности за подобрување на економската положба на компаниите во државата. Паралелно со ова, во републиката се посветува внимание на запознавање на жените претприемачи и обичните граѓани со концептот на Женско претприемништво со цел зголемување на бројот на жени претприемачи и намалување на бројот на невработени жени на национално ниво. Оттаму и целта на проектот „Жената и претприемништвото во Општина Струмица“ е зголемување/пораст на вклученоста на жените од Општина Струмица на пазарот на трудот преку креирање на нови работни места благодарейќи на стимулирањето на социјално-економски активности.

Учеството на Југоисточниот плански регион во бруто-домашниот производ на Република Северна Македонија во 2013 година изнесува 9,2% и е трето по големина веднаш зад Скопскиот (најголемиот) и Пелагонискиот плански регион. Оттаму и важноста за развој на женското претприемништво во Општина Струмица како најголема општина во Југоисточниот плански регион. Реалноста е дека во општината многу е мал бројот на компании кои се основани и менаџирани од страна на жени. Една од главните причини за ова е многу слабо развиениот претприемачки дух кај жените од општината, особено помеѓу жените од руралните заедници и жените кои работат одредени занаети.

Приватниот сектор е главниот двигател на економијата во секоја развиена земја. Република Северна Македонија посветува големо внимание на развојот на компаниите воспоставени на нејзина територија. Во таа насока се превземаат низа активности за подобрување на економската положба на компаниите во државата. Жените претприемчи се рамноправни двигатели на економскиот развој на секоја развиена економија, па оттаму и во Република Северна Македонија почнуваат да се превземат национални активности за стимулирање на женското претприемништво и развојот на претприемничкиот дух помеѓу жените.

Општина Струмица е во чекор со националните приоритети па оттаму и имплементацијата на овој проект „Жената и претприемништвото во Општина Струмица“.

Проектот „Жената и претприемништвото во Општина Струмица“ ќе овозможи подобрување на вклученоста на жените од Општина Струмица на пазарот на трудот преку креирање на нови работни места благодарјќи на стимулирањето на социјално-економски активности. Овој проект се однесува на приоритетната област Родова еднаквост и човекови права, поточно на делот за Градење на родово перспективна заедница со цел подобрување на економската состојба на жените преку поддршка на проекти за самовработување во областа на земјоделството, менторство и преку поттикнување на женско претприемништво (особено кај жените од: руралните средини, од ранливите категории и жените од Ромската националност) од Стратегијата за Локален Економски развој на Општина Струмица.

Во Општина Струмица многу е мал бројот на компании кои се основани и менаџирани од страна на жени. Една од главните причини за ова е многу слабо развиениот претприемачки дух кај жените од општината, особено помеѓу жените од руралните заедници и жените кои работат одредени занаети. Жените од руралните заедници и жените кои знаат да работат одредени занаети, на пазарот на трудот не се јавуваат со своите специфики, туку едноставно како општи работнички, токму поради неразвиениот претприемачки дух помеѓу нив. А истражувањето кое беше спроведено пред подготовката на проектна апликација за проектот „Жената и претприемништвото во Општина Струмица“ покажа дека токму овие жени имаат одредени специфики кои во голема мера можат да им помогнат во обезбедувањето на нивната социјална егзистенција. Истовремено во општината голем е и бројот на невработени жени од руралните заедници кои имаат многу слабо развиен претприемачки дух и иако истите имаат капацитети да ги искористат културните особености на општината, се одлучуваат на пазарот на трудот, да се јават како обични работници.

Токму проектот „Жената и претприемништвото во Општина Струмица“ ќе го стимулира женското претприемништво во општината и ќе го покрене претприемачкиот дух кај овие жени, со што ќе ги натера да размислуваат претприемачки во насока на користење на потенцијалите на општината, но и на нивните сопствени потенцијали и капацитети со цел обезбедување на нивна сопствена економска егзистенција.

Главна целна група на проектот „Жената и претприемништвото во Општина Струмица“ се жените од Општина Струмица, со посебен акцент на:

- невработени жени, жители на руралните заедници во Општина Струмица;
- млади невработени жени од Општина Струмица со претприемачки потенцијал;
- невработени жени од маргинализираните групи, припаднички на групи на работ на социјална еклузија.

Анализата покажа дека овие 3 основни целни групи опфаќаат некаде околу 12.000 жителки на Струмица на возраст од 18 до 55 години. Од нив само околу 1.200 се наоѓаат на евиденцијата на Агенција за вработување како активни баратели на работа, додека останатите или не се регистрирани во АВРСМ или се вработени на основни работни места кои не се адекватни на нивниот потенцијал.

Конкретни цели на овој проект се:

1. Зголемување на претприемачкиот дух помеѓу жените во Општина Струмица со цел зголемување на бројот на претприемачки бизниси основани и менаџирани од жени, преку креирањето на „Стратегија за женско претприемништво на Општина Струмица со Акциски план (2019-2024)“;
2. Согледување на состојбата со женското претприемништво во Општина Струмица, преку имплементираното деск истражување за состојбата со женското претприемништво во општината;
3. Запознавање на жените од Општина Струмица со процесот на водење бизнис, согледување на деловни можности во опкружувањето, усвојување на вештини со цел претворање на бизнис идеите во успешни деловни потфати преку имплементираните деск истражувања, дел од овој проект.

Успешната имплементација на овој проект ќе овозможи креирање на „Стратегија за женско претприемништво на Општина Струмица со Акциски план (2019-2024)“, преку низа на деск и теренски истражувања спроведени во периодот Јули - Ноември 2018 година.

МЕТОДОЛОГИЈА

за изработка на

„Стратегија за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“

„Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“ (во понатамошниот текст Стратегија) е документ изработен за потребите на Општина Струмица со цел поттикнување на женското претприемништво во општината.

Со цел изработка на квалитетна Стратегија прилагодена на потребите на жените претприемачи и потенцијални претприемачи од Општина Струмица се изготви Методологија за изработка на „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план(2019 - 2024)“ која во себе ги опфати следните активности:

1. Информативни активности;
2. Деск истражување;
3. Спроведување на истражувања за изготвување на Стратегијата;
4. Анализа на податоците собрани со истражувањата и
5. Изготвување на „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“.

Изготвувањето на „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план(2019 - 2024)“ започна со спроведување **информативни активности** кои имаа за цел запознавање на клучните стејхолдери во Општина Струмица со процесот на подготовка на оваа Стратегија. Овие информативни активности вклучија изготвување на информативен мејл и негова дистрибуција до ЛЕР Струмица, релевантни одделенија во општината, организации и институции во Општина Струмица, со цел информирање на истите за започнување на процесот на изработка на Стратегијата и обезбедување нивна активна вклученост во истиот.

Следен чекор во изготвувањето на Програмата беше спроведување на **деск истражување со дескриптивна метода** за преглед на информации и извори на информации како: стратешки документи, програми, акциони планови изготвени во/за Општина Струмица, регионални и национални студии и закони. Со тоа беа идентификувани клучните актери / чинители во општината, а беа идентификувани и односите помеѓу чинителите и нивните односи со Општина Струмица. Истовремено беа утврдени и врските помеѓу чинителите кои недостигаат и врските кои треба да се воспостават и зајакнат. Деск истражувањето вклучи и преглед на голем број национални, интернационални програми и акциони планови, меѓу кои и:

1. Стратегија за локален економски развој на Општина Струмица 2016-2020;
2. Стратегија за развој на женско претприемништво во Република Македонија, 2019 - 2023
3. Стратегија за претприемачко учење во Република Македонија 2014-2020
4. POLICY BRIEF - Женско претприемништво во Македонија;

5. Програма за развој на Југоисточниот плански регион 2015-2019;
6. „Анализа и извештај на спроведеното истражување на состојбите и потребите на бизнис секторот во југоисточниот плански регион“ - Центар за развој на Југоисточен плански регион;
7. Програма за конкурентност, иновации и претприемништво - Министерство за економија;
8. Национална стратегија за мали и средни претпријатија (2018-2023) - Министерство за економија;
9. Малите бизниси се нашиот приоритет, Европа е добра за МСП, МСП се добри за Европа, Европска комисија - Генерален директорат за претпријатија и индустрија;
10. Повеќе за малите претпријатија - Што прави ЕУ за малите и средните претпријатија (издание 2011);
11. Пакет предлог-мерки за подобрување на конкурентноста на македонската економија - Национален совет за претприемништво и конкурентност;
12. Assessment of the framework conditions for doing business in the eight planning regions in Macedonia - German Agency for International Cooperation (GIZ), Regional Economic Development in Macedonia (GIZ RED);
13. Report of the Expert Group Think Small First – Considering SME interests in policy-making including the application of an ‘SME Test’ - March 2009;
14. Стратегија за регионален развој на Република Македонија 2009-2019;
15. Национална стратегија за одржлив развој на Република Северна Македонија;
16. Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјална вклученост 2010-2020 година
17. Стратегија за иновации на Република Македонија 2012 – 2020 година
18. Стратегија и акциски план за стручно образование и обука на Република Македонија 2013 – 2020 година
19. Индустриска политика на Република Македонија 2009 – 2020 година
20. Training needs analysis for SMEs - Western Balkans and Turkey’s experience;
21. OECD Skills Strategy Diagnostic Report: Norway 2014;

Трет чекор во изготвувањето на Стратегијата беше спроведување на серија истражувања, вклучително и:

Деск истражување за трошоците за водење бизнис - деск истражување за утврдување на изворите на финансирање на старт ап бизниси и компании менаџирани и основани од жени. Целта на ова деск истражување беше утврдување на реалните трошоци за започнување и водење на бизнис, со цел охрабрување на жените кои се во процес на размислување да започнат сопствен бизнис.

Деск истражување за изворите на финансирање на старт ап бизниси и компании менаџирани и основани од жени. Целта на ова деск истражување е детерминирање на сите извори на финансирање на старт ап бизниси и компании менаџирани и основани од жени. За таа цел беа ревидирани голем број на документи, стратегии, програми, проекти изработени на локално, регионално и национално ниво.

Теренско истражување за утврдување на ставовите на жените во Струмица во поглед на женското претприемништво, трошоците за водење бизнис и можностите за започнување бизнис, спроведено на истражувачки примерок од 256 субјекти, жени жители на Општина Струмица. Истражувањето беше спроведено со цел утврдување на ставовите и мислењата на

Струмичанки во поглед на женското претприемништво, условите за водење бизнис во Македонија и можностите за стекнување извори на финансирање на овие бизниси.

Анализата на добиените податоци од истражувањата беше следниот чекор дефиниран во Методологијата за изработка на „**Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)**“. Анализата на податоците собрани со истражувањето вклучи сумирање на одговорите на испитаниците и помогна во дефинирањето на приоритетните мерки и активности во рамки на „**Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)**“.

Анализата на собраните податоци и информации беше употребена при **изработката на „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“** како последен чекор дефиниран во Методологијата за изработка на регионалната Програма.

КОРЕЛАЦИЈА НА „СТРАТЕГИЈАТА ЗА ЖЕНСКО ПРЕТПРИЕМНИШТВО НА ОПШТИНА СТРУМИЦА СО АКЦИСКИ ПЛАН (2019 - 2024)“ СО ДРУГИ РЕЛЕВАНТНИ СТРАТЕГИИ И ДОКУМЕНТИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

„Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“ е во согласност со следните национални и интернационални документи и стратегии:

- **Национална стратегија за одржлив развој на Република Северна Македонија** - еден од стратешките концепти во оваа стратегија е рационализирањето на приватниот сектор и градење на свесноста за одржливиот развој во Република Северна Македонија. „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“ може дополнително да го подобри исполнувањето на овие стратешки цели.
- **Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјална вклученост 2010-2020 година.** Оваа стратегија ги има како своја главна стратешка цел намалувањето на сиромаштијата и социјалната вклученост на сите жители на Република Северна Македонија, вклучително и жените од Општина Струмица, преку подобро искористување на достапните човечки и материјални ресурси, подобрување на условите за живот, работа и социјалните услови за сите граѓани, заедничко дејствување на системот и институциите во функција на забрзаниот развој, повисок стандард и подобар квалитет на живеење. Постојат повеќе клучни области во стратегијата, при што вработувањето на жените е првата, сузбивањето на неформалната економија и зајакнувањето на претприемништвото е втората и пазарот на трудот е третата клучна област. „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“ ќе има активна улога во поддржувањето на сите три клучни области.
- **Стратегија за иновации на Република Македонија 2012 – 2020 година** која ја зема во предвид тековната состојба на развојот во Република Северна Македонија за да осигура дека политиките за унапредување на иновациите се фокусирани и релевантни за земјата. Во согласност со стратегијата, до 2020 година Република Северна Македонија ќе поседува ефективен национален систем за иновации што е заеднички креиран од сите засегнати страни и е отворен кон светот. За исполнување на оваа визија, во стратегијата се утврдени четири стратешки цели:
 - Зајакнување на склоноста на бизнис секторот за внесување иновации во работењето;
 - Зајакнување на човечките ресурси за иновации;
 - Создавање регулаторно опкружување за поддршка на иновациите;
 - Зголемување на тековите на знаења помеѓу сите учесници во процесот на развој на иновациите.

Оваа стратегија и „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“ имаат многу допирни точки и се комплементарни. Бидејќи иновациите вообичаено се дел од претприемаштвото, мерките во оваа

стратегија наменети за поддршка на иновативните бизниси основани и менаџирани од жените, жители на Општина Струмица, во голема мера ќе придонесат кон остварување на стратешките цели на Стратегија за иновации на Република Северна Македонија 2012 – 2020 година.

- **Стратегија и акциски план за стручно образование и обука на Република Македонија 2013 – 2020 година.** Главните цели што се опфатени во Стратегија за стручно образование и обука на Република Северна Македонија се:
 - Зајакнување на атрактивноста, релевантноста и квалитетот на стручното образование со цел да му се овозможи да игра главна улога во промовирањето на деловната успешност, конкурентноста и иновациите;
 - Да им понуди на младите, возрасните и жените поразновидни и пофлексибилни можности за стекнување вештини кои ќе им бидат потребни за кариерен развој и што ќе стимулираат претприемачки дух, истовремено поттикнувајќи го нивото учество во понатамошна обука и образование и придонесувајќи за активно граѓанство и лично исполнување;
 - Промовирање на врвен квалитет и социјална вклученост, придонесување за поголема вработливост, мобилност и сигурност на работното место, подобрување на антиципацијата и управувањето со промените на пазарот на трудот и поттикнување на деловната конкурентност.

„Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“, како документ што има за цел да го поттикне претприемачкиот дух меѓу жените во Општина Струмица, исто така ќе има важна улога во исполнувањето на овие цели.

- **Индустриска политика на Република Северна Македонија 2009 – 2020 година.** Основните цели на Индустриската политика 2009-2020 г. придонесуваат кон зголемена конкурентност на домашната индустрија, заснована врз знаење, иновации и истражувања, создавање стимулативна деловна и инвестициска клима и поддршка на претпријатијата во нивните напори за подобрување на нивните конкурентски предности преку стекнување знаења, нови технологии и пазари. Оваа стратегија се фокусира на мерки во следниве области: меѓународна соработка на клучните учесници во економскиот развој, применети истражувања, развој и иновации, еколошки технологии, производи и услуги за одржлив развој, развој на МСП и на претприемништвото и соработка во кластери и мрежи. „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“ со сопствените стратешки приоритети и активности ќе помогне во креирањето на општество со високоразвиени вештини за применето истражување, развој и иновации, како и во развојот на секторот за МСП и претприемништвото во Општина Струмица и пошироко.
- **Корелација со документите на Европската Унија**
Претприемништвото е адресирано од страна на многу иницијативни на ниво на ЕУ, но една од најважните, покрај различните извештаи и истражувања, е Агендата од Осло за претприемачкото образование во Европа која има за цел да го забрза напредокот во промовирањето на претприемачкиот начин на размислување во општеството на систематски начин и со ефективни активности. Важен дел од агендата е давањето конкретни предлози што може да се приспособат кон локалниот контекст од страна на земјите-членки на ЕУ.

Во Акцискиот план за развој на претприемништвото во ЕУ, претприемачкото учење е дел од првиот столб на активности – претприемничкото учење е основа за поддршка на растот и отворање нови бизниси, а главниот акцент е ставен на зголемувањето на бројот на претприемачки бизниси основани и менаџирани од жени (Женско Претприемништво).

Според голем број на стратешки документи за Европската Унија вниманието треба да биде насочено кон развојот на претприемачките вештини кај жените, бидејќи тие не само што придонесуваат за креирање нови бизниси туку и за зголемување на вработливоста помеѓу жените.

Актот на ЕУ за малите претпријатија се препознава како еден од основните двигатели на политиките за оваа стратегија за претприемачко учење - од него произлегуваат сите стратешки постигнувања во областа на претприемачкото учење во претпристапниот регион, кој секако ја вклучува и нашата држава. Дополнително, Актот е составен дел на стратегијата Европа 2020 за паметен, одржлив и инклузивен раст и соодветната Стратегија на Југоисточна Европа 2020 – стратегија ориентирана кон цели за претпристапниот регион во која се рефлектираат растот и вработувањето во ЕУ.

**„СТРАТЕГИЈА ЗА ЖЕНСКО
ПРЕТПРИЕМНИШТВО НА ОПШТИНА
СТРУМИЦА
СО АКЦИСКИ ПЛАН (2019-2024)“**

1. ОПШТИНА СТРУМИЦА

Општина Струмица се наоѓа на крајниот југоисточен дел на Република Северна Македонија. Таа е сместена во западниот дел на плодната Струмичка котлина, веднаш под тромеѓето на меѓународните граници со Бугарија и Грција. Општина Струмица на исток се граничи со општина Босилово, на запад со општина Конче, на север со општина Василево, на југоисток со општина Ново Село, на југозапад со општина Валандово.

Општина Струмица е најголема општина во Југоисточниот плански регион и претставува своевиден административен, образовен и економски центар во овој дел на државата. Општината се протега на вкупна површина од 485,59 км².

Во Општина Струмица се застапени сите стопански сектори. Доминантно е учеството на преработувачката индустрија со индустриските гранки: текстилна, дрвна и прехрамбена, а во подем се градежната, металопреботувачката и електро-индустријата. Струмица е трговски центар во регионот и има значење во меѓународни рамки.

Историски, од Астраион преку Тивериопол, па се Струмица материјалното и духовното богатство на овој град постојано се зголемувало. Цареви кули, заедно со локалитетите Св. Петнаесет Тивериополски Свештеномаченици, Орта Џамија, Доцно римското лекувалиште во Банско, манастирските комплекси во Водоча и Вељуса го заслужуваат должното внимание од секој случаен или намерен посетител на Струмица. Главни компаративни предности на општината се: блискост и поврзаност до европските граници и пазари (Р. Бугарија и Р. Грција, и двете членки на ЕУ), достапност до природен гас, уредени индустриски зони, развиено стопанство, поволни климатски услови за развој на земјоделството, богато природно, културно и историско наследство и висок квалитет на живот.

Законот за територијална организација на РМ („Службен весник на РМ“ бр. 55/04, 12/05, 98/08 и 106/08) ја дефинира општината Струмица како територија од 25 населени места. Оваа територија ја сочинуваат градот Струмица и 24 населени места: Муртино, Банско, Дабиле, Добрејци, Вељуса, Просениково, Попчево, Костурино, Баница, Градско, Балдовци, Сачево, Габрово, Рич, Свидовица, Водоча, Дорломбос, Раборци, Мемешли, Орманли, Белотино, Три Води, Злешево и Чепели. Во согласност со Законот за локална самоуправа, општината ја раководат Градоначалник и Совет на општината кој брои 23 членови. Општинската администрација е раководена од страна на Секретарот на општината. Таа е организирана во 6 сектори и тоа: Сектор за правни, административни, општи работи и јавни дејности, Сектор за финансиски прашања, Сектор за урбанизам и комунални работи, Сектор за ЛЕР и заштита на животната средина, Сектор за инспекциски работи Инспекторат и Сектор за управување со човечки ресурси и обуки.

Според податоците од Стратегијата за Локален економски развој на Општина Струмица, во Општина Струмица живеат вкупно 54.676 жители (според Пописот од 2002 година) или 31,9% од вкупното население во Југоисточниот плански регион. Општина Струмица има индиректен пристап на автопатот А1 преку регионалниот патен правец Р1401, индиректен пристап на магистралниот патен правец А3 преку Р1302, како и директен пристап на магистралниот патен правец А4.

Општина Струмица има одлични предиспозиции за развој на претприемачки бизниси и поради близината до неколку големи аеродроми. Општината е оддалечена само 132 километри од аеродромот во Скопје, 147 километри од аеродромот во Солун и 237 километри од аеродоромот во Софија. На овој начин Општина Струмица претставува привлечна дестинација и за странски инвестиции, инвестиции кои во иднина би можеле да основаат и претприемачки компании од областа на социјалното претприемништво.

За секој инвеститор кој е решен да придонесе за развој на стопанството и бизнис секторот, Општина Струмица му овозможува намалување на комуналната такса, сè со цел да ги поттикнат да се развиват со зголемена динамика и правци кон кои тежат сите европски земји. За да ги искористи тие поволности, инвеститорот треба да ја достави потребната техничка документација потребна за градба и да го достави бизнис планот за компанијата која планира да ја развива во општината.

Еден од најзначајните сегменти од севкупната туристичка понуда на Општина Струмица е руралниот туризам кој нуди мозаик од природни убавини и автентични објекти од недвижното културно наследство од овој крај. Населениете места Банско, Вељуса, Водоча и Габрово се вистински репрезенти на тој вид туризам, а присуството на ендемскиот папрат *Osmunda Regalis* на падините на Беласица, како исклучителен природен раритет, е вистински предизвик за туристите.

Општина Струмица е дел од Југоисточниот плански регион. Југоисточниот плански регион има значаен удел во создавањето поволна деловна клима, придонесувајќи за зголемување на домашните и странските инвестиции и зголемување на конкурентноста на целокупната економија преку поттикнување на претприемништвото и иновативноста, како и унапредување на туризмот и промоција на природните и културните вредности. Според класификација на планските региони според степенот на развиеност, Југоисточниот плански регион е на второ место во однос на степенот на развиеност веднаш зад Скопскиот (најголемиот) плански регион во Република Северна Македонија.

Според податоците од Центарот за развој на Југоисточниот развој, најповолни услови за развој на регионалната економија нуди секторот земјоделство, кој се карактеризира со силна специјализација на производството на раноградинарски, градинарски, житни култури, лозароовоштарство и друго.

Во Општина Струмица голем е бројот на стопанствата кои се занимаваат со земјоделско и сточарско производство.

Климатските услови и почвените карактеристики, а особено изградбата на големите вештачки езера, овозможуваат одгледување на рани, средно рани и доцни градинарски култури за свежа консумација и за преработка. Термалните води на изворите во с. Банско овозможуваат постоење на развиено оранжериско производство во ова населено место. Покрај градинарството во Општина Струмица се застапени и житните, индустриските и фуражните култури, што значи во поголем дел од годината се организира разновидна палета од земјоделски култури и производство.

Економијата на Општина Струмица игра значајна улога во економијата на Република Северна Македонија. Според податоците на Државниот завод за статистика (МАКСТАТ база), заклучно со Декември 2017 година Општина Струмица имала вкупно 2.424 активни деловни субјекти. Како најзначајни сектори на стопанската активност се нотирани: трговијата на големо и мало, преработувачката индустрија, земјоделието, стручните, научните и техничките дејности. Распоредот на компаниите од Општина Струмица, според дејноста на работење изгледа вака:

Дејност на работење (според НКД)	Број на компании од Општина Струмица
Земјоделство, шумарство и рибарство	59
Рударство и вадењенакамен	7
Преработувачкаиндустрија	283
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	3
Снабдувањесовода; отстранувањенаотпадниводи, управувањесоотпад; санацијанаоколината	6
Градежништво	125
Трговијанаголемо и трговијанамало; поправканамоторнивозила и мотоцикли	1017
Транспорт и складирање	140
Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	131
Информации и комуникации	37
Финансиски дејности и дејности на осигурување	15
Дејности во врска со недвижен имот	12
Стручни, научни и технички дејности	248
Административни и помошни услужни дејности	33
Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	4
Образование	38
Дејности на здравствена и социјална заштита	114
Уметност, забава и рекреација	34
Други услужни дејности	118
ВКУПНО	2.424

Табела 2: Преглед на компании од Општина Струмица според дејноста на работење

Според Стратегијата за локален економски развој на Општина Струмица силните страни на економскиот развој на Општина Струмица вклучуваат: постоење на поволните природни услови – местоположба, клима, водни ресурси, здрава природна средина, достапност на сировини, поволна инфраструктура, постоење на ЛЕСС на Општина Струмица, како и плановите за развој на утврдените економски зони. Исто така, Струмица претставува град со ефикасна администрација (со нулта толеранција за корупција) и општествено одговорен бизнис сектор. Слаби страни на економскиот развој на Општина Струмица се неусогласување на работната сила со потребите на пазарот на трудот, неорганизиран пристап кон практиканството и недоволно обуки на тема претприемништво. Како други слаби страни беа напоменати и недоволната институционална поддршка и неприсуството на релевантни институции на локално ниво. Утврдените можности за економскиот развој на општината Струмица се присуството на Европските фондови и фондовите на други донатори. Потенцијалот за развој на туризам, особено на руралниот туризам како и постоечките манифестации кои традиционално се одржуваат во Општина Струмица се идентификувани како значајни можности за економски развој на општината. Постоењето на план за развој на

Бизнис Форум, добрата соработка на општината и бизнисите од општината со други општини се значајни можности за подобрување на економската состојба.

Сите овие фактори зборуваат во прилог на важноста на овој стратешки документ: „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“ со чие изготвување општината добива стратешки документ кој ќе придонесе до развој на женското претприемништво во Општина Струмица, зголемување на бројот на претприемачки бизниси менаџирани од Струмичанки и ќе придонесе кон подобрување на економската состојба на жените во Општина Струмица.

2. ВИЗИЈА, ЦЕЛИ И СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТИ НА СТРАТЕГИЈАТА

Визија на „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“е:

Зајакнато женско претприемништво во Општина Струмица преку зголемени и координирани активности за негов развој со вклучување на различни чинители од Општина Струмица. На овој начин женското претприемништво ќе стане фактор кој во голема мера ќе придонесе кон развојот на претприемничката клима во Општина Струмица како и кон развојот на општинската економија во целина.

Приватниот сектор во Општина Струмица е главниот двигател на економијата во општината и Југоисточниот плански регион на Република Северна Македонија. Општина Струмица посветува огромно внимание и превзема низа на мерки и активности за развој и поддршка на компаниите од регионот, посебно компаниите основани и менаџирани од жени.

Општа цел на Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица е економското зајакнење на жените од Општина Струмица преку создавање на поволна бизнис клима и обезбедување поддршка за развој на нивниот претприемнички потенцијал, на тој начин придонесувајќи кон развојот на постоечките и отворање на нови компании, креирање на нови работни места и јакнење на општинската економија.

Специфичните цели на „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“вклучуваат:

- **Зголемување на претприемачкиот дух** помеѓу жените во Општина Струмица со цел зголемување на бројот на претприемачки бизниси основани и менаџирани од жени;
- **Зголемување на бројот на вработени** во компании основани од страна на жени претприемачи со цел намалување на стапката на невработеност помеѓу жените жители на Општина Струмица;
- **Подобрена клима, можности и услови за развој на женското претприемништво** во Општина Струмица, како и активно вклучување во спроведувањето на стратегијата на сите активни чинители.

Целни група на „Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)“се:

- **Жени претприемачи** (тековни и потенцијални)
- Невработени жени од Општина Струмица
- **Микро, мали и средни компании** од општината
- Организации за поддршка на бизнис секторот (**БСО**) од Општина Струмица
- **Здруженија на граѓани и фондации** од Општина Струмица

3. ПРЕТПРИЕМАЧКА АКТИВНОСТ НА ЖЕНИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА

Вклученоста на Македонија во Global Entrepreneurship Monitor (GEM), најголемото светско истражување за претприемништво овозможува следење на промените во претприемачката активност на жените во Македонија, но и споредување на претприемачката активност на жените во Македонија со другите земји во Светот. Global Entrepreneurship Monitor (GEM) е најголемо светско истражување за претприемништво кое со собирање на примарните податоци ја следи претприемачката активност на ниво на поединец и квалитетот на претприемачкиот еко-систем во повеќе од 70 земји во светот, со користење на стандардизиран истражувачки пристап и индикатори.

За потребите на студијата на GEM користени се показатели за новозапочнати компании, не постари од 42 месеци, на 100 возрасни жители од 18 до 64 години старост. Родовиот аспект на показателот говори за постоењето на значително поголем јаз во претприемачките активности помеѓу мажите и жените во Македонија во однос на европските земји. Во Македонија во 2015 година имало 2,46 пати повеќе претприемачки активни мажи отколку жени, додека во дадената европска групација тој однос е поповолен (1,87 пати повеќе претприемачки активни мажи отколку жени). Во 2017 година повторно во Македонија имало 2,51 повеќе активни мажи отколку жени.

Друг аспект на разлики во претприемачки активности е видлив кога се земе во предвид критериумот на мотивацијата за започнување на деловен потфат (поради препознаена прилика или од потреба). Во 2015 година Македонија била единствена земја од сите европски земји вклучени во GEM истражувањето во која имало значително повеќе започнати деловни потфати поради потреба, а не поради воочена пазарна можност, па поради тоа т.н. мотивациски индекс е под 1 (0,80). Според тоа Македонија е на последното место не само на европските земји, туку и од сите 60 земји кои во 2015 година учествувале во GEM истражувањето. Истовремено, во тие европски земји во просек имало 3,29 повеќе од оние кои започнувале деловен потфат поради воочена пазарна можност.

Според извештајот на Small Business Act за 2016 година развојот на женското претприемништво треба да биде поддржано од разновидна понуда на обуки што ги нуди државата, регионалните власти, невладините организации и меѓународните донатори, како и постоење на голем број можности за мрежно поврзување, како што се саеми и состаноци. Според прашалникот на Small Business Act за 2017 година Стратегија за женско претприемништво мора да ги покрива целосно прашањата кои се однесуваат на претприемничкото учење како што се: Постои ли национално партнерство за промовирање на доживотното претприемачко учење, кое вклучува јавни, приватни и невладини институции; Дали на национално ниво се развиваат материјали за учење за тоа како да се спроведе претприемништвото како клучна компетенција; Постои ли план за акција кој го поддржува претприемачкото учење. Стратегијата исто така ги покрива и прашањата од SBA во врска со женското претприемништво како што се: Дали Владата има акционен план за развој на женското претприемништво; Дали Владата обезбедува стимулации за намалување на учеството на жените во неформалната економија и дали институциите што го поддржуваат женското претприемништво имаат добра практика?

Во Македонија има повеќе жени отколку мажи со вишо и високо образование во старосните граници 20-24 (3% наспроти 2%), 25-29 (14% наспроти 9%) и 30-39 години на старост (14% наспроти 11%), така да образованието не е причина за пониски претприемачки активности на жените во споредба со мажите. Меѓутоа, жените почесто завршуваат додипломски студии од областите на општествени и хуманистички науки, отколку од техничко-технолошките области и биотехничките науки, што може да делува на можноста за започнување на деловен потфат, а слична е ситуацијата и со последипломските студии (магистериуми, докторати) - според податоците од 2014 година.

GEM истражувањето констатира дека во Македонија жените имаат малку пониска перцепција за пазарните можности во однос на мажите (29% наспроти 32%), но повисоко ниво на страв од неуспех (43% наспроти 36%) и пониско ниво на самодоверба во однос на сопствените компетенции за започнување на деловен потфат (46% наспроти 64%), што укажува дека факторите / пречките од околината имаат поинакво влијание кај жените отколку кај мажите (на пр. жените потешко доаѓаат до финансиски средства, послабо се вмрежуваат, немаат доволно поддршка во организацијата на семејниот живот, сместувачки капацитете на домовите за стари лица). Истражувањето покажа и дека жените во Македонија во однос на мажите се послабо вмрежени (24% од жените познаваат лично некој претприемач наспроти 38% од мажите). Тоа доведува и до разликата во интенциите за започнување на деловен потфат (23% жени наспроти 33% мажи).

Истражувањето покажа и дека типичната жена - претприемач во Македонија е едуцирана (со високо образование), во средни години (во своите 40ти), раководи со микро претпријатие, мажена е, има деца, и има проблеми со балансот помеѓу работата и секојдневните обврски дома. Бизнисот го создава во своите триесети години, (од заштеда или позајмица), откако претходно стекнала некакво искуство работејќи за други. Главна причина за создавање сопствен бизнис се желбата за самостојност, сопствен приход или во одредени случаи неможност да се вработи во јавниот сектор. На своето работно место поминува повеќе од 48 часа (најчесто скоро 60 часа). И заради тоа тешко наоѓа баланс помеѓу работата и секојдневните обврски. Главните проблеми со кои се соочила при создавање на бизнисот биле поврзани со финансиите, немањето доволно информации, знаење за водење и менаџирање бизниси и предизвикот да се усогласат секојдневните обврски во семејството и работата.

Денес, во секојдневното водење на својот бизнис, жената претприемач се чини дека сеуште се соочува со ликвидност и други финансиски проблеми, балансот меѓу работата и семејството, како и немање доволно време за лична надградба и усовршување. Жената - претприемач во Македонија ретко користи грантови, кредити, или друга финансиска помош, но изразува заинтересираност да користи средства од фондовите за развој на претприемништвото. Ретко користи консултантски услуги. Најчесто работи и делува локално, во местото на живеење. Ретко членува во професионални асоцијации, од причина што нема време, нема верба и не пројавува интерес за тоа.

Само една третина од жените - претприемачи во Македонија пројавуваат интерес за обуки, главно, во доменот на надградба на личните вештини. Останатите сметаат дека немаат доволно време, ниту доволно средства да ги платат обуките кои се нудат на пазарот. Поголем дел од нив, не сметаат дека како жена претприемач наидуваат на конкретни проблеми. Сепак, одреден дел сеуште се соочува со предрасуди од типот дека водењето бизнис е машка работа, немање време за семејството, како и со немање поддршка од околината заради недоверба.

Жената - претприемач во Македонија верува во себе, не сака позајмци, не се плаши од неуспех, свесна е дека водењето сопствен бизнис не значи и „заработка преку ноќ“. Жената - претприемач во Македонија порачува дека успехот доаѓа со упорност, верба и самоверба.

4. ДОБРИ ПРАКТИКИ ЗА РАЗВОЈ НА ЖЕНСКОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО ВО ЕУ И САД

Европската унија има започнато неколку механизми со кои се дава поддршка на жените во претприемачките активности:

- ❖ The European network to promote women's entrepreneurship (WES)
- ❖ The European network of female entrepreneurship ambassadors
- ❖ The European Network of Mentors for Women Entrepreneurs³²
- ❖ E-platform: One-stop-shop for women entrepreneurship
- ❖ EU Prize for Women Innovators

Покрај примерите за добри практики кои ЕУ ги верификувала како значајни компоненти во изградбата на институционалната инфраструктура за поддршка на женското претприемништво (вмрежување, амбасадорки, менторки...), неколку интересни примери од одделни земји можат да дадат поттик за можна примена и во Македонија.

❖ Во подрачјето на рушење на родовите стереотипи во изборот на образование: Австрија има годишен ден „Ден на девојките“ од 2001 година, кога девојчињата на возраст од 10 до 16 години се охрабруваат да истражуваат нови идеи за кариера, со фокус на технологија. Паралелно со него, „Ден на девојките – МИНИ“ се одржа за прв пат во 2015 година, кој им даде можност на девојчињата на возраст помеѓу четири и шест години да експериментираат и да дознаат повеќе за техничките и научните феномени на почетокот на нивното образование. Се покажа дека искуствата во градинката можат значително да влијаат на детското понатамошно образование и избор на кариера.

❖ Во подрачјето на изедначувањето на платите
Во 2015 година, Владата на Велика Британија вовеле обврска за секоја компанија со повеќе од 250 вработени да ја објавува разликата помеѓу просечната плата на своите машки и женски вработени лица. Се очекува тоа да ја зголеми транспарентноста на платите во големите компании. Над 7.850 организации, кои заедно вработуваат повеќе од 11,2 милиони вработени (40% од работната сила во Велика Британија), ќе бидат засегнати со тоа.

САД е добар пример на долгорочно (стратешко) осмислување на координирани интервенции за јакнење на женското претприемништво. Стратешката студија „The Roadmap to 2020 – Fueling the Growth of Women's Enterprise Development“ ја изработиле експерти собрани околу Quantum Leaps – невладина организација од Washington D.C. која се препознава по своите високо влијателни национални и глобални иницијативи за јакнење на женското претприемништво, од 1980-тите години. Студијата е изработена со користење на партиципаторни методологии (тркалезни маси и фокус групи со експерти, on-line анкетирање на претприемачки, разговори со лидерите на разни организации), при што од сите нив било побарано:

- Да ја оценат и коментираат сегашната политика, програми и иницијативи во областа на истражувања, образование и обуки, како и поддршката за раст, иновации и нови технологии, пристап кон капитал, пазари и јакнење на женското претприемништво како двигател;
- Да ги идентификуваат пречките и можните стратегии за нивно елиминирање;

- Да гледаат во иднината и да креираат стратешки активности до 2020, кои можат да ангажираат разни учесници за соработка во подобрување на околината за развој на женското претприемништво.

Преку тој партиципаторен процес се наметнале три важни теми:

- Важноста од мерењето на економското и општественото влијание на деловните потфати во сопственост на жени, бидејќи само на тој начин може да се обезбеди разбирање кај оние кои ги носат јавните политики, но и кај јавноста, за тоа колку е значајно да не се изгубат жените како претприемачки;
- Потребата за политики, програми и иницијативи кои го поддржуваат растот на деловните потфати во сопственост на жени, со кои на краток рок може да се креираат нови работни места и да се обезбеди транзиција од самовработеност до работодавач;
- Потреба за значително поголема иновативност во различни области, како што се јавните политики, развојните програми, истражувањата и изградбата на организациските капацитети, а се со цел да се зајакне националната конкурентност.

5. ЛИСТА НА ПОТЕНЦИЈАЛНИ ИЗВОРИ НА ПОДДРШКА НА ПРЕТПРИЕМАЧКИ БИЗНИСИ ОД ОБЛАСТА НА СОЦИЈАЛНОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО

Претприемачките бизниси менаџирани од жени лоцирани во Општина Струмица и Југоисточниот плански регион имаат на располагање институции и организации кои можат да ги бидат извори на поддршка на нивните претприемачки подвизи. Потенцијалните и тековните жени претприемачки од Општина Струмица имаат на располагање институции кои би им помогнале во основањето, споделувањето информации поврзани со управување на претприемачки бизниси. Овие институции и организации функционираат во Општина Струмица преку свои филијали и претставништва или во континуитет организираат настани и работилници на кои ги информираат компаниите од Струмица и регионот за своите активности и можностите за нивно вклучување во некоја од нивните програми.

Листа на потенцијални извори на финансирање на основање и/или започнување со работа на претприемачки бизниси од областа на женското претприемништво		
1.	Македонска банка за поддршка на развојот (МБПР)	ул. Димитрие Чуповски бр. 26, 1000 Скопје Тел / Факс: 02 3115 844 / 02 3239 688 info@mbdp.com.mk www.mbdp.com.mk
2.	Европска банка за обнова и развој (ЕБОР)	ул. Филип Втори Македонски бр. 3, 1000 Скопје Тел / Факс: 02 3297 800 / 02 3231 238 www.ebrd.com
Меѓународни донаторски организации:		
✓	USAID Македонија	ул. Самоилова бр. 21, 1000 Скопје Тел / Факс: 02 3102 000 / 02 3102 499 jrobinson@usaid.gov www.usaid.gov
✓	Швајцарска агенција за развој и соработка (SDC) и Државен секретаријат за економски работи (SECO)	ул. Максим Горки бр. 19, 1000 Скопје Тел / Факс: 02 3103 340 / 02 3103 341 skopje@sdc.net www.eda.admin.ch/macedonia
✓	Програмата за развој на Обединети нации во Република Северна Македонија (UNDP)	ул. Јордан Х.К. Цинот бр. 23, 1000 Скопје Тел / Факс: 02 3249 500 / 02 3249 505 registry.mk@undp.org www.mk.undp.org
✓	Програма за регионален економски развој во Република Северна Македонија (GIZ RED)	ул. Антоние Грубиќ бр. 5, 1000 Скопје Тел / Факс: 02 3103 560 / 02 3103 587 giz-mazedonien@giz.de www.giz.de/en/
4.	ЕУ Фондови	
5.	Национални програми за поддршка на МСП	
Комерцијалните банки		
✓	НЛБ банка	ул. Мајка Тереза бр. 1, 1000 Скопје Тел / Факс: 02 15 600 / 02 3105 681 info@nlbtb.mk www.nlbtb.com.mk
✓	Охридска банка А.Д. Скопје	ул. Орце Николов бр. 54, 1000 Скопје Тел / Факс: 2 3167 600 / 02 3117 164 obinfo@ob.com.mk www.ohridskabanka.mk
✓	Комерцијална банка А.Д. Скопје	ул. Орце Николов бр. 3, П. Фах 563, 1000 Скопје Тел / Факс: 02 3168 168 contact@kb.com.mk www.kb.com.mk
✓	Стопанска банка А.Д. Скопје	ул. 11 Октомври, 1000 Скопје Тел / Факс: 02 3295 295 / 02 3114 503 sbank@stb.com.mk www.stb.com.mk

✓	ПроКредит банка А.Д. Скопје	ул. Јане Сандански 109а, 1000 Скопје Тел / Факс: 02 3219 900 / 02 3219 901 info@procreditbank.com.mk www.procreditbank.com.mk
✓	Халк банка А.Д. Скопје	ул. "Св. Кирил и Методиј" бр.54, 1000 Скопје Тел / Факс:02 3240 800 halkbank@halkbank.mk www.halkbank.mk
✓	Уни банка А.Д. Скопје	ул. Максим Горки бр.6, 1000 Скопје Тел / Факс:02 3111 111 / 02 3224 162 www.unibank.com.mk
✓	Шпаркасе банка А.Д. Скопје	ул. Македонија бр. 9-11, 1000 Скопје Тел / Факс:02 3200 500 / 02 3200 515 contact@sparkasse.mk www.sparkasse.mk
✓	Централна кооперативна банка А.Д. Скопје	Ул. 1732 бр.2, 1000 Скопје Тел / Факс:02 3249 300 info@ccbmk.mk www.ccbmk.mk
✓	Еуро стандард банка А.Д. Скопје	ул. Никола Кљусев бр. 6 Мал Ринг, 1000 Скопје Тел / Факс: 02 3249 428 / 02 3249 477 www.eurostandard.com.mk
✓	Капитал банка А.Д. Скопје	ул. Филип Втори Македонски бр.3 спрат 6, Соравиа бизнис центар, 1000 Скопје Тел / Факс: 02 3102 500 / 02 3102 596 info@capitalbank.com.mk www.capitalbank.com.mk
✓	Силк Роуд банка А.Д. Скопје	ул. Даме Груев бр. 1, 1000 Скопје Тел / Факс: 02 32 51 900 contact@silkroadbank.com.mk www.silkroadbank.com.mk
✓	Стопанска банка А.Д. Битола	ул. Добривоје Радосављевиќ бр.21, 7000 Битола Тел / Факс: 047 207 500 / 047 207 515 www.stbbt.com.mk
✓	ТТК банка А.Д. Скопје	ул. Народен Фронт 19А, 1000 Скопје Тел / Факс:02 3236 400 ttk@ttk.com.mk www.ttk.com.mk
7.	Агенција за вработување на Република Северна Македонија (АВРСМ) Центар за вработување Струмица	ул. 1-ви Мај 3б, Струмица Тел / Факс:034 322783 www.av.gov.mk
8.	Министерство за финансии Сектор за централно финансирање и склучување на договори (ЦФЦД)	ул. Даме Груев бр. 12, 1000 Скопје Тел / Факс:02 3255 723 cfcd@finance.gov.mk www.cfcd.finance.gov.mk
9.	Фонд за иновации и технолошки развој (ФИТР)	ул. ГТЦ, локал 6, Д.Е. 220, 1000 Скопје Тел / Факс:02 314 5258 info@fitr.mk www.fitr.mk
10.	Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ)	ул. Кл. Охридски бб, Пелагонка II-5/3 7000 Битола Тел: 072 244 484 apzrcbitola@agencija.gov.mk www.agencija.gov.mk
11.	Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (АФПЗРР)	ул. 3-та Македонска бригада бр.20, 1000 Скопје (зграда на Македонија Табак блок Ц) Тел / Факс:02 3097 450 / 02 3097 454 ipardpa.info@ipardpa.gov.mk www.ipardpa.gov.mk

Табела 3: Листа на потенцијални извори на поддршка на приватниот сектор во Општина Струмица

1. Македонска банка за поддршка на развојот (МБПР) (www.mbdp.com.mk):

Македонска банка за поддршка на развојот е развојна и извозна банка чија стратешка цел е да го поддржува и поттикнува развојот на македонското стопанство преку кредитирање на претприемачки мали и средни претпријатија и извозни компании. Македонска банка за поддршка на развојот ги нуди следните финансиски производи за жените претприемачи од Општина Струмица:

✓ **КРЕДИТИРАЊЕ:**

- Кредит за поддршка на извозот - обртни средства за подготовка на производство наменето за извоз и обртни средства за премостување на периодот од направениот извоз до наплатата на средствата од странскиот купувач;
- Кредит за мали и средни претпријатија - трајни обртни средства и инвестиции од различни извори: ИКЛ-револвинг, МБПР, ЕИБ, ЕИБ-револвинг;
- Кредит за поддршка на земјоделството и агроиндустријата - примарно производство, преработка и извоз - преку комерцијалните банки или директно преку МБПР;
- Кредит за микро компании - микро и мали трговски друштва, индивидуални претприемачи, занаетчиски дуќани, приватни трговци, тезги на пазар и други микро и мали стопански субјекти;
- Кредит за енергетика - енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија;
- Кредит за намалување на невработеноста - создавање и одржување на работни места и самовработување со кредитирање;
- Кредит со гарантна шема - микро, мали и средни трговски друштва кои немаат доволно обезбедување при аплицирање кај деловните банки;
- Кредит за сместувачки капацитети - инвестиции за микро, мали и средни претпријатија со седиште во Република Северна Македонија за купување, изградба и адаптација на мали сместувачки капацитети до 70 легла со стандард не поголем од три ѕвезди;
- Кредит за старечки домови и градинки - микро, мали и средни претпријатија со седиште во Република Северна Македонија за изградба и опремување на установи за стари лица и детски градинки;
- Кредит за општините во Република Северна Македонија - за реализација на проекти од ИПА компонента за прекугранична соработка;

✓ **КРЕДИТНО ОСИГУРУВАЊЕ на:**

- Домашни побарувања (пред и по испорака);
- Извозни побарувања (пред и по испорака);
- Од комерцијални и политички ризици.

✓ **ФАКТОРИНГ.**

2. Европската банка за обнова и развој (ЕБОР) (<http://www.ebrd.com/fyr-macedonia.html>):

Пристапот на ЕБОР во решавање на сложените транзициски предизвици се заснова на стратегии, политики и процедури. Разликата помеѓу земјите од регионот во кои работи банката е голема, па таа ги приспособува своите производи и се насочува секторски за да ги задоволи конкретните пазарни потреби на секоја земја. Се развиваат и следат стратегии за земјите, поединечно за сите 27 земји во коишто работи. Исто така, Банката има и секторски политики, во кои формално се утврдува стратегијата за следниве сектори: земјоделство; енергетика; општинска инфраструктура и животна средина; природни ресурси; сопственост; шпедиција; транспорт; телекомуникации, информатика и јавни гласила.

Финансирањето проекти е основната дејност на ЕБОР. Банката обезбедува финансирање со заеми и акционерски капитал, гаранции, лизинг, поддршка на трговија и го финансира професионалниот развој преку програми за поддршка. Конкретните решенијата се креираат според потребите на клиентот и на проектот, како и според специфичната состојба во земјата, регионот и секторот. Досега, ЕБОР има доделено повеќе од 22,7 милијарди евра за проекти во приватниот и во државниот сектор.

Големите проекти на Банката се движат од 5 милиони евра до 250 милиони евра (повеќе од 20 милијарди евра се обезбедени за над 800 големи проекти). Овие проекти треба да ги исполнуваат основните услови: да бидат профитабилни и да се од значење за локалната економија, да ги задоволуваат стандардите за заштита на животната средина, да бидат дополнително финансирани од спонзори и од други ко-финансиери.

Малите проекти речиси секогаш се финансирани преку финансиски посредници, како што се комерцијалните банки, банките за микробизниси, капиталните фондови и институциите што работат со лизинг, на тој начин обезбедувајќи им на претприемачите и на малите фирми поголем пристап до финансиски средства.

Програмата за олеснување на трговијата обезбедува кредитни олеснувања во форма на гаранции од ЕБОР, издадени во корист на меѓународни комерцијални банки. Банката, исто така, обезбедува директно финансирање на банките во регионот со цел понатамошно позајмување на локалните компании за трговски активности. ЕБОР е активна со следните програми за поддршка на развојот на деловните активности на МСП:

- ✓ Програма за управување со организациски промени – ТАМ (се разменува менаџерски „know-how“ и се развиваат деловни способности);
- ✓ Програма за деловни советодавни услуги - БАС (се развива професионалниот капацитет на локалните консултанти кои ќе им обезбедуваат на МСП стручни совети за деловното извршување);
- ✓ Заеднички виенски институт (спроведува семинари за менаџери во претпријатија, претприемачи и владини службеници).

3. Меѓународни донаторски организации како:

а) УСАИД - Агенција за меѓународен развој на САД во Република Северна Македонија (www.usaid.gov) со големиот број програми и мерки, од кои најголемо значење за претприемачките компании од Општина Струмица имаат:

- ✓ Програмата за економски раст, која се фокусира на подобрување на бизнис опкружувањето и зголемување на конкурентивноста на претприемачките компании во секторите со потенцијал за раст и креирање работни места. Оваа програма вклучува неколку проектни области и тоа:
 - Микро претпријатија и приватен сектор;
 - Земјоделски пазари и трговија;
 - Развојни кредити и пристапи до финансии и
 - Економски политики.

б) Швајцарска агенција за развој и соработка (SDC) и Државен секретаријат за економски работи (SECO) (www.eda.admin.ch) со програмите:

- ✓ Добро владеење, полови и трансферзални теми
- ✓ Регионалната соработка.

в) Програмата за развој на Обединети нации во Република Северна Македонија - UNDP(www.mk.undp.org): со чии програми и мерки за економски развој на Република Северна Македонија и поддршка на малите и средните претпријатија се обезбедува:

- Промоција на оддржливи вработувања;
- Зајакнување на ефективност на поддршката;
- Локален развој;
- Добро владеење - испорачување подобри услуги на сите;
- Социјална инклузија - зајакнување на најранливите категории во општеството;
- Енергија и животна средина - осигурување одржлив развој.

г) Програмата за регионален економски развој во Република Северна Македонија - GIZ RED(www.giz.de/en) со тековните билатерални кооперативни активности во Република Северна Македонија фокусирани на: **Оддржлив економски раст и Демократизација и граѓанско општество**. ГИЗ РЕД Програмата во Република Северна Македонија ја опфати **Програма за регионален и локален економски развој (2010 - 2015)**, програма преку која на регионалните структури им се овозможи да планираат, имплементираат и менаџираат комплексни регионални мерки, како и мерки со среднорочно и долгорочно ЕУ финансирање на транспарентен и ефикасен начин.

4. **ЕУ Фондовите** кои им се на располагање на жените претприемачи од Општина Струмица овозможуваат континуирана поддршка на развојот на македонската економија и на самите компании. ЕУ фондовите вклучуваат: Програми на заедниците, Регионални програми за Југоисточна Европа и Национални програми-ИПА Фондови. ЕУ фондовите во кои претприемачките компании од Струмица можат да аплицираат за добивање финансиски и нефинансиски услуги ги вклучуваат следните програми:

- ✓ **ХОРИЗОН 2020**(www.ec.europa.eu/programmes/horizon2020/): Програма за истражувања и иновации чија основна цел е да се поттикне соработката помеѓу компаниите и истражувачките институции со цел создавање конкурентни производи и конкурентни, иновативни и претприемачки МСП. Програмата Хоризон 2020 се однесува за периодот 2014-2020, има буџет од 79,4 милјарди евра и цели кон истражувања и иновации во индустријата и општеството;
- ✓ **КОСМЕ**– Конкурентност на МСП (www.ec.europa.eu/enterprise/initiatives/cosme/): КОСМЕ е Програма за конкурентност и иновативност на ЕУ (2014-2020) и претставува компатибилна програма за компаниите (со финансиските инструменти и МСП инструментот). Главни цели на КОСМЕ програмата се:
 - Пристап до финансии за мали и средни компании;
 - Нови услуги за мали и средни компании;
 - Претприемачка култура;
 - Одржлива конкурентност на ЕУ бизнисот;
 - Интернационализација на мали и средни компании и подобрување на пристапот на ЕУ пазари;
- ✓ **ПРОГРЕС+**(www.ec.europa.eu/) е програма за вработување и создавање квалификуван кадар, програма која им овозможува на претприемачките компании од областа на социјалното претприемништво можност за градење на капацитетите на вработените;
- ✓ **Лајф+** (www.ec.europa.eu/environment/life/funding/lifeplus/): Програма за заштита на животната средина на која главен таргети се компании кои превземаат мерки за заштита на животната средина.

5. Национални програми за поддршка на мали и средни компании:

Во Република Северна Македонија постојат и неколку програми кои нудат директна поддршка на претприемачките бизниси од Општина Струмица. Овие програми се финансирани од страна на Буџетот на Република Северна Македонија и вклучуваат:

- ✓ **Програма за рурален развој** на АПРЗ која предвидува средства за изградба на хотелски објекти во рурални средини (50% грант, средства до 400.000 евра);
- ✓ **Програма за конкуретност, иновации и претприемништво која** нуди средства за воведување на ХАСАП систем до 5.000 евра;
- ✓ **Програмазапромоција и поддршка на туризмот која** нуди средства за:подготвување, печатење и дистрибуција на печатен промотивен материјал; учество на туристички саеми; билборд кампањи и реклами во печатени медиуми; користење на социјални мрежи и промоција на веб.

6. Комерцијални банкикои имаат филијали во Општина Струмица:

- НЛБ банка А.Д. Скопје (www.nlb.com.mk)
- Охридска банка А.Д. Скопје (www.ohridskabanka.mk)
- Комерцијална банка А.Д. Скопје (www.kb.com.mk)
- Стопанска банка А.Д. Скопје (www.stb.com.mk)
- ПроКредит банка А.Д. Скопје (www.procreditbank.com.mk)
- Халк банка А.Д. Скопје (www.halkbank.mk)
- Уни банка А.Д. Скопје (www.unibank.com.mk)
- Шпаркасе банка А.Д. Скопје (www.sparkasse.mk)
- Централна кооперативна банка А.Д. Скопје (www.ccbank.mk)
- Еуростандард банка А.Д. Скопје (www.eurostandard.com.mk)
- Капитал банка А.Д. Скопје (www.capitalbank.com.mk)
- Силк Роуд банкаА.Д. Скопје (www.silkroadbank.com.mk)
- Стопанска банка А.Д. Битола (www.stbbt.mk)
- ТТК банка А.Д. Скопје (www.ttk.com.mk)

- **Силк Роуд банка** на претприемачките компании менаџирани од жени од Општина Струмица го нуди следново:

СИЛК РОУД банка – Кредитни линии и финансиски услуги за МСП	
1.	Кредити за обртни средства
2.	Гаранции (за учество на тендер/навремено и квалитетно извршување на работите/уредно измирување на обврските/ авансови гаранции/царински и други видови гаранции/контра гаранции и супер гаранции)
3.	Инвестициони кредити
4.	Рамковни кредити
5.	Зелен кредит
6.	InnovFin програма - финансии за иновативни проекти на МСП

- **НЛБ банка** на претприемачките компании од Општина Струмица им нуди низа на финансиски услуги групирани во неколку категории:

НЛБ банка - Кредитни линии и финансиски услуги за МСП	
1.	Рамковен револвинг кредит лимит
2.	МБПР - ПКФ кредитна линија
3.	МРФП кредитна линија
4.	МБПР - Земјоделски кредитен дисконтен фонд
5.	АГРО Бизнес
6.	Кредити за деловен простор
7.	АВТО бизнис
8.	БИЗНИС ПЛУС денарски кредит
9.	Долгорочни кредити за микро и мали бизниси
10.	Кредити обезбедени со депозит
11.	Краткорочни денарски кредити
12.	Револвинг кредит
13.	Кредити за набавка на ОПРЕМА
14.	БРЗ бизнис кредит
15.	МБПР - ЕИБ кредитна линија за финансирање на МСП проекти
16.	Краткорочен кредит 6+6
17.	О2 лимит- револвинг кредит

- **Стопанска банка А.Д.** Скопје на правните лица од цела Република Северна Македонија, а оттаму и на жените претприемачи од Општина Струмица им ги нуди следните финансиски услуги за поддршка на нивниот раст и развој:

СТОПАНСКА банка - Кредитни линии и финансиски услуги за МСП	
Кредитни производи за микро и мали бизниси	Инвестиционен кредит
	Кредит за обртен капитал
	Автомобилски бизнис кредити
	Гаранции и Акредитиви
	Кредит без обезбедување
	Дозволено пречекорување
Кредити, гаранции и акредитиви за средни и големи компании	Краткорочен кредит
	Гаранции
	Акредитиви
	Рамковен лимит
	Долгорочен или инвестиционен кредит

- **Охридска банка** нуди финансиски услуги за претприемачките компании групирани во 4 категории и тоа: краткорочни кредити, кредити на среден рок, долгорочни инвестициони кредити и странски кредитни линии.

ОХРИДСКА банка - Кредитни линии и финансиски услуги за МСП	
Краткорочни кредити	Денарски кредити (Business overdraft)
	Денарски кредити индексирани во ЕУР
	Девизни кредити
	Рамковен кредит
Кредити на среден рок	Денарски кредити
	Денарски кредити индексирани во ЕУР
	Девизни кредити на среден рок
Долгорочни инвестициони кредити	Денарски кредити
	Денарски кредити индексирани во ЕУР
	Долгорочни девизни кредити
Странски кредитни линии	Револвинг фонд на Заемот за креирање на нови работни места на Банката за развој при Советот на Европа
	Проект за развој на приватниот сектор на Фондот за меѓународна соработка и развој (ИЦДФ) - Кина – Тајван
	Италијанска кредитна линија - Револвинг фонд
	Кредит за трајни обртни средства од ИКЛ-Револвинг фонд
	Проект на МБПР
	Револвинг фондови формирани од средствата на кредитната линија за развој на приватниот сектор од СБ
	Договор за учество во кредитната линија од Советот на Европа преку МБПР
	Кредити за поддршка на конкурентност на мали и средни претпријатија
	Кредити за енергетска ефикасност
	Земјоделски дисконтен кредитен фонд
Кредитна линија од Европска инвестициона банка преку МБПР	

- **Уни банка** на компаниите им ги нуди следниве финансиски услуги:

УНИ банка - Кредитни линии и финансиски услуги за МСП	
1.	Рамковни кредити
2.	Кредит за обртни средства
3.	Инвестициони кредити
4.	Кредити со кеш покритие
5.	Кредит за енергетска ефикасност
6.	Дозволени пречекорувања по трансакциска сметка
7.	Револвинг кредит кој се користи со Mastercard® кредитна картичка

- **Комерцијална банка** нуди низа финансиски услуги и инструменти кои се наменети за развој и поддршка на приватниот сектор во Република Северна Македонија. Претприемачките компании менаџирани од жени од Општина Струмица можат да искористат некоја од следниве линии:

КОМЕРЦИЈАЛНА банка - Кредитни линии и финансиски услуги за МСП	
Кредити од извори на средства на Банката	Денарски кредити и денарски кредити со девизна клаузула
	Девизни кредити
Кредитни линии	Кредитна програма за поддршка на микро, мали и средни трговски друштва со средствата од посебниот кредитен фонд реализирана преку МБПР
	Кредитна линија од МБПР за учество во програмата за финансирање на извозот
	Кредити од средствата на земјоделскиот кредитен дисконтен фонд (ЗКДФ) – проект за финансииски услуги во земјоделството
	Програма за кредитирање на развојот на мали и средни претпријатија реализирана преку МБПР
	Кредитна линија од ЕИБ реализирана преку МБПР за учество во Програмата за кредитирање на мали и средни претпријатија и приоритетни проекти во износ од 100.000.000, ⁰⁰ евра
	Програма за кредитирање на развојот од Италијанската кредитна линија реализирана преку МБПР
	Проект Кредитирање на правни субјекти (микро и мали претпријатија) за отворање на нови работни места, од средства на АВРСМ, а со посредство на МБПР

- **ПроКредит банка** ги нуди следните финансиски услуги за претприемачките компании од Општина Струмица:

ПРОКРЕДИТ банка - Кредитни линии и финансиски услуги за МСП	
1.	Инвестиции во основни средства, обртни средства и ликвидност
2.	Еко кредити
3.	Кредити од други извори
4.	Агро кредити
5.	Кредити за инвестиции
6.	Кредити за агромеханизација
7.	Кредитна линија за поддршка на земјоделието со средства од Земјоделски кредитен дисконтен фонд преку МБПР

- **Халк банка** на претприемачките компании менаџирани од жени им нуди широка палета на кредитни производи со специјални услови:

ХАЛК банка - Кредитни линии и финансиски услуги за МСП	
1.	Кредити за обртни средства
2.	Факторинг кредит
3.	Кредити за фиксни средства
4.	Контокорентен кредит
5.	Кредити за фиксни и обртни средства од кредитни линии
6.	Денарски гаранции
7.	Девизна гаранција
8.	Акредитив
9.	Инкасо

- **Шпаркасе банка** на жените претприемачи од Општина Струмица им ги става на располагање следните кредитни линии достапни:

ШПАРКАСЕ банка - Кредитни линии и финансиски услуги за МСП	
Краткорочни кредити на Шпаркасе банка	Краткорочен кредит за ликвидност
	Краткорочен кредит за обртни средства
	Краткорочен кредит обезбеден со минимум 100% депозит, банкарска гаранција и хартии од вредност издадени од Република Северна Македонија
	Откуп на побарувања
	Краткорочен револвинг кредит
	Краткорочен повеќенаменски обврзувачки лимит
Долгорочни кредити	Кредити за трајни обртни средства
	Долгорочен повеќенаменски обврзувачки лимит
	Инвестициски кредити
	Финансирање на проекти за производство на електрична енергија од обновливи извори
Кредитни линии во соработка со други финансиски институции	Кредитни линии преку МБПР
	Кредитни линии преку ЕБОР

- **Централна кооперативна банка** на претприемачките компании од Општина Струмица им ги нуди следните финансиски услуги и кредитни линии:

ЦЕНТРАЛНА КООПЕРАТИВНА банка - Кредитни линии и финансиски услуги за МСП	
1.	Бизнис кредит: Доверба
2.	Бизнис кредит: Обрт
3.	Бизнис кредит: Раст
4.	Бизнис кредит: Микро
5.	Микро земјоделски кредит

6. Бизнес кредит „Експорт“

- **Еуростандард** банкана претприемачките компании им нуди низа на финансиски услуги групирани во неколку категории:

ЕУРОСТАНДАРД банка - Кредитни линии и финансиски услуги за МСП

1. Долгорочен кредит за постојани средства
2. Долгорочен кредит за трајни обртни средства
3. Краткорочен кредит за обртни средства
4. OVERDRAFT

- **Капиталбанкана** жените претприемачи од Општина Струмица им нуди низа на финансиски услуги групирани во неколку категории:

КАПИТАЛ банка –Кредитни линии и финансиски услугиза МСП

1. Финансиски консалтинг
2. Финансирање на недвижен имот
3. Револвинг кредитна линија
4. Рамковен лимит за правни лица
5. Краткорочни кредити
6. Долгорочни кредити
7. Факторинг
8. Тендерски гаранции - лицитациони
9. Чинидбени гаранции
10. Платежни гаранции

- **Стопанска банка АД** Битола на претприемачките компании од областа на женското претприемништво од Општина Струмица им нуди низа на финансиски услуги групирани во неколку категории:

**СТОПАНСКА банка АД БИТОЛА -
Кредитни линии и финансиски услугиза МСП**

Краткорочни кредити	<p><u>Интрадневен кредит,</u>
<u>Кредит за ликвидност,</u>
<u>Кредит за обртни средства,</u>
<u>Кредит обезбеден со депозит,</u>
<u>Краткорочни револвинг кредити (КРК),</u>
<u>Кредит за извозници,</u>
<u>Микрокредит за микробизнис,</u>
<u>Бизнис Overdraft (БОВД)</u></p>
Долгорочни кредити	<p>Кредит за трајни обртни средства,
Кредит за рефинансирање на изложености во други банки,
Кредит за финансирање и рефинансирање на обврски, Кредит за финансирање на договорни аранжмани со усогласенарочност,
Инвестициски кредит,
Долгорочен кредит со депозит</p>
Кредити од кредитни линии преку МБПР	<p>Кредит за трајни обртни средства од МБПР -МСП
Кредит за инвестиции од МБПР-МСП
Кредит за трајни обртни средства од МБПР -ЕИБ за инвестиции
Кредит за трајни обртни средства од ИКЛ</p>

- ТТКбанкана претприемачките компании од Општина Струмица им ги става на располагање следниве продукти:

ТТК банка - Кредитни линии и финансиски услуги за МСП	
Кредити од сопствени извори	<ul style="list-style-type: none"> • Бизнес комбиниран кредит • <u>Краткорочни кредити</u> • Долгорочни кредити за инвестиции или набавка на трајни обртни средства • Долгорочни денарски кредити кои се реализираат преку Банката • Долгорочен кредит за купување превземени средства од Банката • OVERDRAFT
Кредитни линии	<ul style="list-style-type: none"> • Кредитна линија од ЕИБ реализирана преку МБПР за кредитирање на мали и средни претпријатија и приоритетни проекти • Кредитна програма за поддршка на микро, мали и средни трговски друштва со средствата од посебниот кредитен фонд реализирана преку МБПР • Кредитна линија од Земјоделскиот кредитен фонд (ЗКДФ) • Кредитна линија на развојот на мали и средни претпријатија реализирана преку МБПР • Кредитна линија за трајни обртни средства за мали и средни претпријатија од средствата на МБПР • Кредитна линија од МБПР за учество во програмата за финансирање на извозот

7. Агенција за вработување на Република Северна Македонија (www.av.gov.mk)

Агенција за вработување на Република Северна Македонија е јавна установа која врши стручни, организациски, административни и други работи што се однесуваат на вработувањето и осигурувањето во случај на невработеност и обезбедува поддршка, помош и услуги за учесниците на пазарот на трудот. Седиштето на Агенцијата е во Скопје.

Во рамките на Агенцијата за вработување функционира и Центарот за вработување во Струмица.

Управниот одбор на Агенцијата е составен од девет члена од редот на стручни лица со познавање или искуство во областа на вработувањето, од кои пет претставници именува Владата на Република Северна Македонија, а по два претставника се именуваат од организацијата на работодавачите и организацијата на репрезентативниот синдикат за време од четири години, со право на повторен избор.

Агенцијата за вработување на жените претприемачи во Општина Струмица им ја нуди програмата Самовработување. Програмата е заеднички реализирана од

Министерството за труд и социјална политика (МТСП), Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија (АВРСМ), а во соработка со Програмата за развој на Обединетите нации (УНДП). Програмата Самовработување е дел од Оперативен план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот.

Како поддршка за тековните жени претприемачи Агенцијата ги нуди и следните мерки:

1. Субвенционирано вработување
2. Обука за побарувани занимања
3. Обука за познат работодавач

8. Министерство за финансии (www.finance.gov.mk)

Мисијата на Министерството за финансии е преку успешно управување со јавните финансии да се постигне повисок економски раст и подобрување на квалитетот на живеење на граѓаните на Република Северна Македонија. Визијата на Министерството за финансии е со реализација на прогресивни идеи од својот домен да придонесе за зајакнување на функционалната пазарна економија која се темели на знаење, иновации и одржлив развој. Најважен сектор од Министерството за финансии за претприемачките компании менаџирани од жени од Општина Струмица е Секторот за централно финансирање и склучување на договори (ЦФЦД).

- ✓ Секторот за централно финансирање и склучување на договори (ЦФЦД) е сектор во рамките на Министерството за финансии на Република Северна Македонија, кој е надлежен за стабилно финансиско управување на проекти кои се финансираат од страна на следниве ИПА компоненти:
 - ИПА Компонента I – Помош во период на транзиција и градење на институции,
 - ИПА Компонента III – Регионален развој и
 - ИПА Компонента IV – Развој на човечки ресурси.

ЦФЦД претставува Водечко тело во рамките на Оперативните структури за ИПА Компонентите I, III и IV, како и надлежен орган кој ќе врши склучување на договори и кој е единствено одговорен за спроведување на тендерските постапки и плаќања поврзани со проекти финансирани од ЕУ. ЦФЦД ја надгледува реализацијата на проектите. Секторот за централно финансирање и склучување на договори, преку своите проекти и програмски активности нуди низа финансиски и нефинансиски услуги за претприемачките компании од Општина Струмица.

9. Фонд за иновации и технолошки развој (ФИТР) (www.fitr.mk):

Фондот за иновации и технолошки развој ги поттикнува иновациите преку обезбедување дополнителни извори за финансирање на иновациите со помош на следните инструменти:

- ✓ **Кофинансирани грантови за старт-ап, спин-оф трговски друштва и иновации**, инструментот наменет за финансирање на новоосновани, микро, мали и средни компании и претприемачките компании од областа на социјалното претприемништво (не постари од 6 години) – „старт-ап“ и „спин-оф“ претпријатија, во доминантна сопственост на македонски државјани (50,1% или повеќе), кои имаат иновативна идеја во фаза на „потврден концепт“ со солидно очекување за комерцијализација.
- ✓ **Кофинансирани грантови и условени заеми за комерцијализација на иновации кофинансирани грантови за трансфер на технологии**, со цел

поттикнување на зголемување на истражувањето и развојот во приватниот сектор, охрабрување на соработката помеѓу приватниот сектор и високообразовните инаучни установи, како и останати форми на соработка за комерцијализација на иновации.

- ✓ **Кофинансирани грантови за мали и средни претпријатија со тенденција на брз пораст („Газели“).** Целта на овој Инструмент е да се обезбеди финансиска поддршка за технолошки развој на мали и средни претпријатија со тенденција на брз пораст во насока да станат „Газели“. Преку овој Инструмент се обезбедува финансирање до 30% (триесет проценти) од вкупниот буџет на инвестициски проект, но не повеќе од 10.000.000,00 денари (десет милиони денари) по апликант. Преостанатиот износ од најмалку 70% (седумдесет проценти) од вкупниот буџет за проектот треба да бидат обезбедени од апликантот.
- ✓ **Кофинансирани грантови за микро претпријатија:** Целта на овој Инструмент е да се обезбеди финансиска поддршка за технолошки развој на микро претпријатија. Преку овој Инструмент се обезбедува финансирање до 30% (триесет проценти) од вкупниот буџет на инвестициски проект, но не повеќе од 5.000.000,00 денари (пет милиони денари) по апликант. Преостанатиот износ од најмалку 70% (седумдесет проценти) од вкупниот буџет за проектот треба да бидат обезбедени од апликантот.
- ✓ **Кофинансирани грантови за подобрување на иновативноста.** Целта на овој Инструмент е да се обезбеди финансиска поддршка за развој и примена на иновативни решенија на претпријатија. Преку овој Инструмент се обезбедува финансирање до 70% (седумдесет проценти) од вкупниот буџет на инвестициски проект, но не повеќе од 20.000.000,00 денари (дваесет милиони денари) по апликант. Преостанатиот износ од најмалку 30% (триесет проценти) од вкупниот буџет за проектот треба да бидат обезбедени од апликантот.

10. Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) (www.agencija.gov.mk) преку системот на давање советодавни услуги на земјоделските стопанства има за цел да овозможи трансфер на знаења и информации, како и нивна имплементација кај земјоделските стопанства во насока на подобрување на квалитетот и квантитетот на земјоделското производство со економска оправданост, конкурентност на македонските пазари во ЕУ и пошироко, одржлив развој на земјоделството во руралните подрачја, како и поддршка во развојот и реализацијата на аграрната политика со одржување на база на податоци од земјоделски стопанства преку теренски посети. АПРЗ е директно одговорна за ИПАРД фондовите, кои задолжително се трошат по утврдените мерки во ИПАРД Програмата за:

- ✓ Мерка 101 - Инвестиции во земјоделските стопанства за нивно реструктурирање и надградба до стандардите на Европската унија;
- ✓ Мерка 103 - Инвестиции во преработката и пласман на земјоделските и земјоделско-прехранбените производи за нивно реструктурирање и надградба до стандардите на Европската унија и
- ✓ Мерка 302 - Инвестиции за диверзификација и развој на руралните економски активности.

11. Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (АФПЗРР) (www.ipardpa.gov.mk):

АФПЗРР овозможува ефикасно управување со финансиските средства како од Буџетот на Република Северна Македонија, така и со средствата од претпристапната помош на ЕУ наменети за руралниот развој.

Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој ги вклучува следните сектори кои се директно поврзани со претпристапната помош на Европската унија за рурален развој:

- Сектор за внатрешна ревизија;
- Секторот за одобрување на плаќања;
- Сектор за контрола;
- Сектор за финансиски прашања и
- Сектор за општи и правни работи.

Надлежностите на АФПЗРР вклучуваат:

- ✓ Извршување на мерките за директните плаќања во земјоделството;
- ✓ Интервенции на пазарот на земјоделски производи;
- ✓ Имплементација на производните квоти;
- ✓ Извршување на мерките за рурален развој;
- ✓ Реализација на средствата од претпристапната помош на Европската унија за рурален развој;
- ✓ Спроведување на мерките на државна помош во земјоделството.

6. АКЦИСКИ ПЛАН

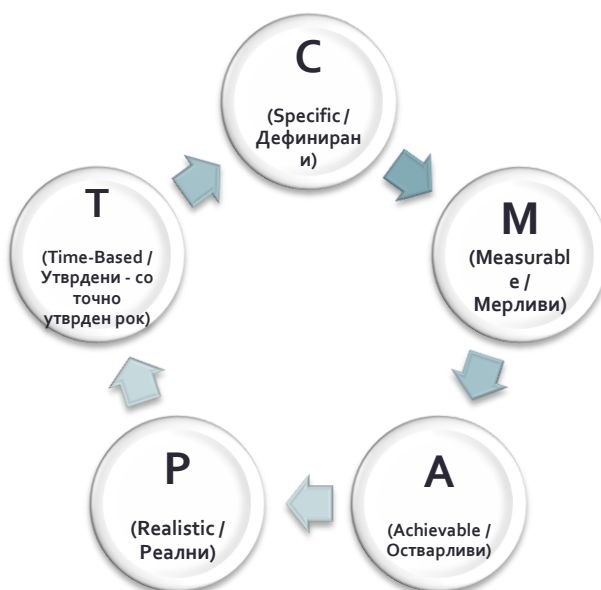
за спроведување на

СТРАТЕГИЈАТА ЗА ЖЕНСКО ПРЕТПРИЕМНИШТВО НА ОПШТИНА СТРУМИЦА (2019 - 2024)

Спроведените деск истражувања и теренски истражувања во Општина Струмица ја дадоа основата за креирање на **Акцискиот план** за имплементација на **Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)**. Акцискиот план претставува детален план за:

- поддршка, обуки, тренинг и вмрежување на претприемачките бизниси од Општина Струмица, бизнис основани /или менаџирани од жени;
- поттикнување на претприемништвото помеѓу жените во општината и
- поттикнување на иновативноста.

Акцискиот план за Стратегијата е развиен согласно СМАРТ принципот и во себе содржи прецизирани активности со временска рамка, извори на финансирање, носители, буџет.

Слика бр. 1: Сликвит приказ на СМАРТ принципот

- ✓ Приоритетните мерки кои се дел од овој Акциски план се **дефинирани** содржат специфични активности кои придонесуваат кон остварување на соодветната приоритетната мерка, а со тоа и кон остварувањето на **Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)**.
- ✓ Секоја активност во рамките на дефинираните Приоритетни мерки е поврзана со **мерливи** индикатори кои ќе овозможат увид во успешноста на имплементацијата на секоја активност во рамките на приоритетните мерки.

- ✓ При дефинирањето на приоритетните мерки и активностите во рамки на нив, креаторите на оваа Стратегија и Акциски план посветија посебно внимание на **остварливоста** на секоја од нив. Дефинираните Приоритетни мерки и активности се во согласност со детерминираниите потреби на жените претприемачи (тековни и идни) од Општина Струмица, со среднорочните цели, мерки и активности на Програма за Локален економски развој на Општина Струмица, постоечката инфраструктура, финансиските и нефинансиските потенцијали.
- ✓ Дефинираните приоритетни мерки и активности за **Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)** се **реални** и дефинирани согласно реалните потреби на жените претприемачи. Приоритетните мерки се во согласност со сите релевантни стратешки документи за Општина Струмица, а се реално поставени и согласно капацитетите на човечките и останатите потребни ресурси за нивна имплементација.
- ✓ Секоја поединечна активност во рамките на дефинираните Приоритетни мерки на **Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)** е поврзана со **точно утврден временски рок** за нејзина имплементација.

Акцискиот план вклучува пет главни Приоритетни мерки, а секоја од овие Приоритетни мерки вклучува активности кои ќе придонесат кон нивно остварување, додека, пак, активностите вклучуваат детален опис на целите, индикатори на успешност, временската рамка за нивно имплементирање, буџетот и изворите на финансирање, чинители и потенцијални ризици по нивната имплементација.

Приоритетни мерки на Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)	
Приоритетна Мерка 1	Развој на женското претприемништвото во Општина Струмица
Приоритетна Мерка 2	Зголемување на бројот на жени претприемачи преку унапредување на деловното опкружување и бизнис климата во Општина Струмица
Приоритетна Мерка 3	Подобрување на конкурентноста и унапредување на капацитетите на женското претприемништво во Општина Струмица
Приоритетна Мерка 4	Градење на стратешки партнерства преку поврзување на жените претприемачи од Општина Струмица со жени претприемачи од другите општини во Македонија
Приоритетна Мерка 5	Стимулирање на иновациите во женското претприемништво во Општина Струмица

Табела бр. 4: Приоритетни мерки на Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024)

Во рамките на секоја од приоритетните мерки на Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024) се дефинирани по неколку активности кои треба да се имплементираат во периодот на спроведување на стратегијата.

Приоритетна мерка 1: *Развој на женското претприемништвото во Општина Струмица*

Развојот на женското претприемништво е од огромно значење за целокупниот развој на економијата, не само на Општина Струмица туку и на Југоисточниот плански регион во целина. Првата приоритетна мерка во рамките на Акцискиот план на Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024) се однесува токму на поттикнување и развој на женското претприемништво во Општина Струмица преку имплементација на седум активности кои вклучуваат: промоција на женското претприемништво во општината, анализа на неговите карактеристики, изработка и имплементација на комуникациски и маркетинг план за промоција на женското претприемништво и стратегијата. Во рамките на оваа мерка се предвидени и активности за истакнување на најуспешните жени претприемачи во Општина Струмица, имплементација на активности во рамки на Глобалната недела на претприемништво, но и активности како: Креирање на Информативен центар за жени претприемачи и Креирање на Бизнис инкубатор за жени претприемачи во Општина Струмица. Приоритетната мерка 1 од овој Акциски план ги вклучува следните активности:

Приоритетна Мерка 1: *Развој на женското претприемништвото во Општина Струмица*

1.1.	Промоција на Женското претприемништво во Општина Струмица
1.2.	Анализа на карактеристиките на женското претприемништвото во Општина Струмица
1.3.	Изработка на Комуникациски и Маркетинг план за промоција на женското претприемништво во Општина Струмица и план за имплементација на Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица
1.4.	Доделување годишна награда „Жена Претприемач на годината“
1.5.	Активности во рамки на Глобалната недела на претприемништво
1.6.	Креирање на Информативен центар за жени претприемачи
1.7.	Креирање на Бизнис инкубатор за жени претприемачи во Општина Струмица

Табела 5: Активности во рамки на Приоритетна мерка 1

Приоритетна мерка 2: Зголемување на бројот на жени претприемачи преку унапредување на деловното опкружување и бизнис климата во Општина Струмица

Унапредувањето на деловното опкружување е од огромно значење за компаниите насекаде во Светот, па оттаму при креирањето на овој Акциски план беше издвоена посебна приоритетна мерка која ќе придонесе кон унапредување на деловното опкружување и бизнис климата во Општина Струмица со цел зголемување на бројот на претприемачки бизниси основани и/или менаџирани од жени. Во рамките на оваа втора приоритетна мерка од Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица со акциски план (2019 - 2024) се вклучени три активности:

Приоритетна Мерка 2: Зголемување на бројот на жени претприемачи преку унапредување на деловното опкружување и бизнис климата во Општина Струмица

2.1.	Анализа на деловното опкружување и бизнис климата во Општина Струмица
2.2.	Спроведување на сеопфатна анализа за трошоци за водење бизнис во Општина Струмица
2.3.	Создавање Мрежа на Бизнис Ангели за поддршка на женското претприемништвото во Општина Струмица

Табела 6: Активности во рамки на Приоритетна мерка 2

Приоритетна мерка 3: Подобрување на конкурентноста и унапредување на капацитетите на женското претприемништво во Општина Струмица

На жените претприемачи од Општина Струмица им е потребна поддршка во нивното секојдневно работење со цел да ги унапредат своите капацитети и да станат поконкурентни на пазарите на кои настапуваат нивните компании. Оттаму, при изготвувањето на оваа стратегија, во рамките на акцискиот план за имплементација на Стратегијата на женско претприемништво на Општина Струмица посебен дел е посветен на Подобрување на конкурентноста и унапредување на капацитетите на женското претприемништво во Општина Струмица. Во рамките на оваа приоритетна мерка се сместени активности за менторирање на жените претприемачи, нивно стимулирање кон примена на меѓународни стандарди за квалитет во компаниите, нивно информирање за можностите за пристап до повисоки форми на финансирање на развојот на компаниите. Во оваа приоритетна мерка се сместени и активности кои ќе ги поттикнуваат жените претприемачи да аплицираат и користат средства од ЕУ програмите, да користат нови облици на финансирање на деловни потфати и сл. Деталниот приказ на предвидените активности во рамки на третата приоритетна мерка е даден во следната табела:

Приоритетна Мерка 3: Подобрување на конкурентноста и унапредување на капацитетите на женското претприемништво во Општина Струмица

3.1.	Менторство за жените претприемачи
3.2.	Зголемена примена на меѓународни стандарди за квалитет во компаниите основани и/или менаџирани од жени од Општина Струмица
3.3.	Зголемен пристап до повисоки форми на финансирање на развојот на компаниите основани и/или менаџирани од жени од Општина Струмица
3.4.	Поттикнување и поддршка за аплицирање и користење на средства од ЕУ програмите и други програми и финансиски инструменти од страна на жени претприемачи
3.5.	Дефинирањена потребите на компаниите основани и/или менаџирани од жени за стручни профили
3.6.	Доквалификација на работната сила согласно потребите на пазарот на трудот во Општина Струмица
3.7.	Воведување на Програми за промовирање на нови облици на финансирање на деловни потфати (Crowdfunding, франшизинг, факторинг)
3.8.	Кофинансирање на учество на претприемачките од Општина Струмица на саемите во земјата и странство.

Табела 7: Активности во рамки на Приоритетна мерка 3

Приоритетна мерка 4: Градење на стратешки партнерства преку поврзување на жените претприемачи од Општина Струмица со други жени претприемачи

Следната приоритетна мерка посветува внимание на градењето на стратешки партнерства со цел поврзување на жените претприемачи од Општина Струмица со други жени претприемачи. Предвидените активности во рамки на оваа приоритетна мерка вклучуваат вмрежување на компаниите менаџирани од жени претприемачи од општината со компании од други општини во државата, но и со компании од другите Балкански и Европски земји. Во рамки на оваа приоритетна мерка се планира и создавање на електронска дата база на компании од Струмица основани и менаџирани од жени. Деталниот приказ на предвидените активности во рамки на третата приоритетна мерка: **Градење на стратешки партнерства преку поврзување на жените претприемачи од Општина Струмица со други жени претприемачи** е даден во следната табела:

Приоритетна Мерка 4: Градење на стратешки партнерства преку поврзување на жените претприемачи од Општина Струмица со други жени претприемачи

4.1.	Вмрежување на компаниите менаџирани од жени претприемачи од Општина Струмица со компании од другите општини во Република Северна Македонија
4.2.	Вмрежување на компаниите менаџирани од жени претприемачи од Општина Струмица со жени претприемачи од другите Балкански земји и земјите од ЕУ
4.3.	Создавање на дата база на компании основани и/или менаџирани од жени од Општина Струмица
4.4.	Дисеминација на ЕУ практики во Општина Струмица
4.5.	Создавање Регионална кластерска мрежа на претприемачки бизниси основани и/или менаџирани од жени во Југоисточниот плански регион

Табела 8: Активности во рамки на Приоритетна мерка 4

Приоритетна мерка 5: Стимулирање на иновациите во женското претприемништво во Општина Струмица

Следната приоритетна мерка дава важност на иновациите во женското претприемништво кои секако се неопходни за економски развој, не само на компаниите туку и на самата Општина Струмица. Оваа приоритетна мерка содржи активности кои предвидуваат поврзување на компаниите основани и/или менаџирани од жени од Општина Струмица со иновативни компании од Балканот и земјите од Европската Унија. Приоритетната мерка број 5 во себе ги содржи следните активности:

Приоритетна Мерка 5: Стимулирање на иновациите во женското претприемништво во Општина Струмица

5.1.	Изработка на Стратегија за Иновациска активност на жените претприемачи од Општина Струмица
5.2.	Б2Б средби помеѓу Иновативни компании менаџирани од жени од Општина Струмица и Иновативни компании од Балканот и земјите од ЕУ

Табела 9: Активности во рамки на Приоритетна мерка 5

**АКЦИСКИ ПЛАН ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА
СТРАТЕГИЈАТА ЗА ЖЕНСКО
ПРЕТПРИЕМНИШТВО
НА ОПШТИНА СТРУМИЦА
(2019 - 2024)**

Приоритетна мерка: 1. Развој на женското претприемништвото во Општина Струмица

Активност	Цел	Носители на активности / Учесници	Индикатори	Процент буџет (во денари)	Извори на финансирање	Потенцијални ризици	Временска рамка
1.1. Промоција на Женското претприемништво во Општина Струмица	Зголемување на бројот на жени претприемачи во Општина Струмица	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - Приватни провајдери на тренинзи и обуки / - Жени претприемачи од Општина Струмица - Вработени и невработени жители на Општина Струмица	- Имплементирана промотивна кампања за женско претприемништво - Организирани 3 претприемачки тренинзи во Општина Струмица - Најмалку 7 нови бизниси во Општина Струмица основани од жени	750.000,00	- Буџет на Општина Струмица - Програма за конкурентност, иновации и претприемништво на Влада на Р.М. - Интернационални донаторски организации во Р.М.	- Недоволна свесност на женската популација од Општина Струмица за важноста на претприемништвото - Недоволна подготвеност за започнување сопствени бизниси	2019-2020
1.2. Анализа на карактеристиките на женското претприемништвото во Општина Струмица	Утврдување на реалната состојба во поглед на женското претприемништвото во општината	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - Компани за истражување на јавното мислење / - Претприемачки компании менаџирани од жени, лоцирани во Општина Струмица - Потенцијални жени претприемачи	Изработен и издаден стратешки документ: „Анализа на карактеристиките на женското претприемништвото во Општина Струмица“	450.000,00	- Буџет на Општина Струмица - Програма за конкурентност, иновации и претприемништво на Влада на Р.М. (Министерство за економија) - ИПА Програма - Интернационални донаторски организации во Р.М. - ЕУ Фондови	Немање прецизни контакт информации за претприемачите и претприемничките компании од регионот	2019-2020
1.3. Изработка на Комуникациски и Маркетинг план за промоција на женското претприемништво во Општина Струмица и план за имплементација на Стратегијата за	Утврдување на план за промоција на женското претприемништво и имплементација на активностите од Стратегијата	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - Компани за креирање и имплементација на Комуникациски и Маркетинг планови / - Претприемачки компании	- Изработен и издаден стратешки документ: „Комуникациски и Маркетинг план за промоција на женското претприемништво во Општина Струмица“	910.000,00	- Буџет на Општина Струмица - Интернационални донаторски организации во Р.М.	Недостиг на финансиски средства за имплементација на активностите од Стратегијата	2019-2020

	женско претприемништво на Општина Струмица		менаџирани од жени, лоцирани во Општина Струмица - Потенцијални жени претприемачи	- Изработен и издаден документ: „Комуникациски план за имплементација на Стратегијата за женско претприемништво на Општина Струмица“				
1.4.	Доделување годишна награда „Жена Претприемач на годината“	Истакнување и посветување внимание на најдобрите жени претприемачи од општината	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - Организации за поддршка на бизнис секторот од општината / - Претприемачки компании менаџирани од жени, лоцирани во Општина Струмица	Организирање на настан „Жена Претприемач на годината“ на годишно ниво	910.000,00	- Буџет на Општина Струмица - Интернационални донаторски организации во Р.М.	Недостиг на финансиски средства	2021-2024
1.5.	Активности во рамки на Глобалната недела на претприемништво	Придвижување на претприемничкиот дух во Општина Струмица и стимулирање на сопствениците на претприемачки бизниси од општината да размислуваат и работат претприемачки	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - Организации за поддршка на бизнис секторот / - Приватен сектор од Општина Струмица	Организаирани 3 настани во рамки на Глобалната недела на претприемништво во Општина Струмица	500.000,00	- Буџет на Општина Струмица - Интернационални донаторски организации во Р.М.	Недоволна поддршка од релевантни институции за организација на активности од Глобална недела на претприемништво	2021-2024
1.6.	Креирање на Информативен центар за жени претприемачи	Давање на квалитетни и навремени информации на жените претприемачи, информации потребни за секојдневното работење на нивните бизниси	- ЛЕР одделение на Општина Струмица / - Претприемачки компании менаџирани од жени, лоцирани во Општина Струмица - Потенцијални жени претприемачи	- Отворен Информативен центар за жени претприемачи во рамки на Општина Струмица	615.000,00	- Буџет на Општина Струмица - Интернационални донаторски организации во Р.М.	Недоволна свесност на женската популација од Општина Струмица за важноста на претприемништвото	2023-2024
1.7.	Креирање на Бизнис инкубатор за жени претприемачи во	Зголемување на бројот на жени претприемачи во општината	- ЛЕР одделение на Општина Струмица / - Потенцијални жени претприемачи	- Отворен Бизнис Инкубатор за жени претприемачи во	1.800.000,00	- Буџет на Општина Струмица - Интернационални	Недоволна свесност на женската популација од	2023-2024

Општина Струмица

- Претприемачки компании
менаџирани од жени,
лоцирани во Општина
Струмица
- Потенцијални жени
претприемачи

рамки на Општина
Струмица

донаторски
организации во Р.М.

Општина Струмица
за важноста на
претприемништвото

Приоритетна мерка: 2. Зголемување на бројот на жени претприемачи преку унапредување на деловното опкружување и бизнис климата во Општина Струмица

Активност	Цел	Носители на активности / Учесници	Индикатори	Процент буџет (во денари)	Извори на финансирање	Потенцијални ризици	Временска рамка
2.1. Анализа на деловното опкружување и бизнис климата во Општина Струмица	Утврдување на тековната состојба во Општина Струмица во поглед на деловното опкружување и бизнис климата	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - Консултантски компании за спроведување на анализи и истражувања / - Жени претприемачи од Општина Струмица - Приватен сектор од Општина Струмица - Организации за поддршка на бизнис секторот	Изработен и издаден стратешки документ: „Анализа на деловно опкружување и бизнис климата во Општина Струмица“	450.000,00	- Буџет на Општина Струмица - Интернационални донорски организации во Р.М. - ЕУ Фондови	Воздржаност во поглед на споделените информации за деловната клима во Општина Струмица	2020
2.2. Спроведување на сеопфатна анализа за трошоци за водење бизнис во Општина Струмица	Утврдување на трошоци за водење бизнис во Општина Струмица	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - Консултантски компании за спроведување на анализи и истражувања / - Жени претприемачи од Општина Струмица - Приватен сектор од Општина Струмица - Организации за поддршка на бизнис секторот	Изработен и издаден документ: „Трошоци за водење бизнис во Општина Струмица“	400.000,00	- Буџет на Општина Струмица - Интернационални донорски организации во Р.М. - Министерство за економија	Промена на законските регулативи околу трошоците за водење бизнис	2020
2.3. Создавање Мрежа на Бизнис Ангели за поддршка на женското претприемништвото во Општина Струмица	Финансиска поддршка на приватниот сектор (старт-ап и претприемачки бизниси менаџирани од жени)	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - Консултантски компании за спроведување на анализи и истражувања / - Жени претприемачи од Општина Струмица	- Создадена Мрежа на Бизнис Ангели - Најмалку 5 Бизнис Ангели вклучени во Мрежата	600.000,00	- Интернационални донорски организации во Р. М. - ЕУ Фондови	- Недоволно познавање на принципот на функционирање на Бизнис Ангелите - Ограничени финансиски ресурси	2021

Приоритетна мерка: 3. Подобрување на конкурентноста и унапредување на капацитетите на женското претприемништво во Општина Струмица

Активност	Цел	Носители на активности / Учесници	Индикатори	Процент буџет (во денари)	Извори на финансирање	Потенцијални ризици	Временска рамка
3.1. Менторство за жените претприемачи	Зајакнување на менаџерските капацитети на жените претприемачи од Општина Струмица	- ЛЕР одделение на Општина Струмица / - Жени претприемачи од Општина Струмица	- Најмалку 15 жени претприемачи со доделени Ментори за менаџирање на нивните бизниси во период од 24 месеци	1.800.000,00	- Буџет на Општина Струмица - Интернационални донаторски организации во Република Северна Македонија - ЕУ Фондови	Неподготвеност на жените претприемачи да добијат стручна менторска помош во нивното работење	2019-2021
3.2. Зголемена примена на меѓународни стандарди за квалитет во компаниите основани и/или менаџирани од жени од Општина Струмица	Зголемена примена на меѓународни стандарди за квалитет во приватниот сектор	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - Консултантски компании за примена на меѓународни стандарди / - Жени претприемачи од Општина Струмица	- Имплементирани тренинзи за: ISO стандарди НАССР ХАЛАЛ систем - Најмалку 15 жени претприемачи присутни на секој од тренинзите	180.000,00	- Програма за конкурентност, иновации и претприемништво на Влада на Р.М. (Министерство за економија) - ЕБОР	Недостиг на финансии кај компаниите од општината за примена на меѓународни стандарди во работењето	2019-2022
3.3. Зголемен пристап до повисоки форми на финансирање на развојот на компаниите основани и/или менаџирани од жени од Општина Струмица	Оспособување на жените претприемачи и нивните работни тимови за пристап до повисоки форми на финансирање на развојот на компаниите	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - Приватни провајдери на тренинзи и обуки / - Жени претприемачи од Општина Струмица	Организаирани 3 обуки за зголемен пристап до повисоки форми на финансирање на развојот на компаниите	150.000,00	- Буџет на Општина Струмица - Интернационални донаторски организации во Р.М. - ЕУ Фондови - ЕБОР	Неисполнување на условите од страна на компаниите основани и/или менаџирани од жени од Општина Струмица за пристап до повисоки форми на финансирање	2019-2023
3.4. Поттикнување и поддршка за аплицирање и користење на средства од ЕУ програмите и други програми и финансиски	Зголемен број на жени претприемачи со аплицирани и искористени ЕУ програми за поддршка на претприемништвото	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - Приватни провајдери на тренинзи и обуки / - Жени претприемачи од Општина Струмица	- Имплементирани серија на обуки и тренинзи за зголемување на компетенциите на работната сила	620.000,00	- Буџет на Општина Струмица - Интернационални донаторски организации во Р.М.	Немотивираност на компаниите основани и/или менаџирани од жени од Општина Струмица за учество во вакви обуки	2019-2024

	инструменти од страна на жени претприемачи		- Вработени и невработени жители на Општина Струмица					
3.5.	Дефинирањена потребите на компаниите основани и/или менаџирани од жениза стручни профили	Утврдување на потребите во општината за различните стручни профили на работници	- ЛЕР одделение на Општина Струмица / - Жени претприемачи од Општина Струмица	Спроведено истражување на репрезентативен примерок од компаниите основани и/или менаџирани од жени и направена Анализа на потребите во регионот за различни стручни профили на работници	425.000,00	- Буџет на Општина Струмица -Интернационални донаторски организации во Република Северна Македонија -ЕУ Фондови	Незаинтересираност на компаниите основани и/или менаџирани од жени за посочување на реалните потреби на пазарот на труд во регионот	2023
3.6.	Доквалификација на работната сила согласно потребите на пазарот на трудот во Општина Струмица	Зголемување на компетенциите на работната сила во Општина Струмица	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - Приватни провајдери на тренинзи и обуки / - Жени претприемачи од Општина Струмица - Вработени и невработени жители на Општина Струмица	- Имплементирани серија на обуки и тренинзи за зголемување на компетенциите на работната сила	320.000,00	-Интернационални донаторски организации во Р.М.	Немотивираност на компаниите основани и/или менаџирани од жени од Општина Струмица за учество во градење на компетенции на работната сила од регионот	2024
3.7.	Воведување на Програми за промовирање на нови облици на финансирање на деловни потфати (Crowdfunding, франшизинг, факторинг)	Зголемување на бројот на жени претприемачи во Општина Струмица и економско зајакнување на постоечките претприемачки бизниси од областа на женското претприемништво	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - Приватни провајдери на тренинзи и обуки / - Жени претприемачи од Општина Струмица - Вработени и невработени жители на Општина Струмица	- Имплементирани серија на обуки и тренинзи за промовирање на нови облици на финансирање на деловни потфати	400.000,00	-Интернационални донаторски организации во Р.М.	Немотивираност на компаниите основани и/или менаџирани од жени од Општина Струмица за учество во вакви обуки	2024
3.8.	Кофинансирање на учество на претприемачките од Општина Струмица на	Зголемена промоција на бизнисите менаџирани од жени претприемачи во Општина Струмица на	- ЛЕР одделение на Општина Струмица / - Жени претприемачи од	- Најмалку 10 жени претприемачи од Општина Струмица со учество на	1.500.000,00	- Буџет на Општина Струмица -Интернационални донаторски	Високи трошоци за учество на интернационални саеми (трошоци во	2024

саемите во земјата и странство.	националните и интернационалните пазари	Општина Струмица	национални саеми - Најмалку 5 жени претприемачи од Општина Струмица со учество на интернационални саеми	организации во Р.М.	поглед на изложбен простор, подготовка на промотивни материјали, транспортни трошоци и сл.)
---------------------------------	---	------------------	--	---------------------	---

Приоритетна мерка: 4. Градење на стратешки партнерства преку поврзување на жените претприемачи од Општина Струмица со други жени претприемачи

Активност	Цел	Носители на активности / Учесници	Индикатори	Процент буџет (во денари)	Извори на финансирање	Потенцијални ризици	Временска рамка
4.1. Вмрежување на компаниите менаџирани од жени претприемачи од Општина Струмица со компаниите од другите општини во Република Северна Македонија	Поврзување на жените претприемачи од Општина Струмица со жени претприемачи од другите општини во Македонија со цел вмрежување и започнување деловна соработка	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - ССК / - Жени претприемачи од Општина Струмица - Жени претприемачи од други општини	Имплементација на 2(две) БзБ средби во Општина Струмица	225.000, ⁰⁰	- Буџет на Општина Струмица - Интернационални донорски организации во Р.М. - ССК на Р.М.	Ниска мотивација на компаниите од другите општини за соработка со компаниите од Општина Струмица	2019
4.2. Вмрежување на компаниите менаџирани од жени претприемачи од Општина Струмица со жени претприемачи од другите Балкански земји и земјите од ЕУ	Поврзување на жените претприемачи од Општина Струмица со жени претприемачи од другите Балкански земји и земјите од ЕУ со цел вмрежување и започнување деловна соработка	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - ССК / - Жени претприемачи од Општина Струмица - Жени претприемачи од Балканот и земјите од ЕУ	Имплементација на 1(една) БзБ средба во Општина Струмица	350.000, ⁰⁰	- Интернационални организации во Република Северна Македонија - ССК на Р.М.	Ниска мотивација на компаниите од другите земји за соработка со компаниите од Општина Струмица	2020
4.3. Создавање на дата база на компаниите основани и/или менаџирани од жени од Општина Струмица	Одредување на бројот на активни бизниси основани и/или менаџирани од жени во општината	- ЛЕР одделение на Општина Струмица / - Жени претприемачи од Општина Струмица	- Создадена електронска дата база на активни компаниите основани и/или менаџирани од жени во Општина Струмица	250.000, ⁰⁰	- Буџет на Општина Струмица - Интернационални донорски организации во Р.М.	Ограничени финансиски средства и човечки ресурси за континуирано ажурирање на базата	2020
4.4. Дисеминација на ЕУ практиките во Општина Струмица	Изнаоѓање на најдобрите практики од земјите од ЕУ за вмрежување на жени претприемачи	- ЛЕР одделение на Општина Струмица / - Жени претприемачи од Општина Струмица	Изготвена анализа за најдобрите ЕУ практики за вмрежувањето на жените претприемачи	400.000, ⁰⁰	- Буџет на Општина Струмица - Интернационални донорски организации во Р.М. - ИПА Програма - ЕУ Фондови	Ригидност на компаниите од Општина Струмица и отпор кон промени	2021
4.5. Создавање Регионална	Унапредување на	- ЛЕР одделение на	Создадена	120.000, ⁰⁰	- Интернационални	Ограничени	2023

<p>кластерска мрежа на претприемачки бизниси основани и/или менаџирани од жени во Југоисточниот плански регион</p>	<p>кластерско здружување во Југоисточниот плански регион</p>	<p>Општина Струмица - ЛЕР одделенија на останатите општини од ЈИПР / - Жени претприемачи од Општина Струмица - Жени претприемачи од останатите општини во ЈИПР</p>	<p>Регионална кластерска мрежа на претприемачки бизниси основани и/или менаџирани од жени во Југоисточниот плански регион</p>	<p>донорски организации во Р.М. - Програма за конкурентност, иновации и претприемништво на Влада на Р.М.(Министерство за економија)</p>	<p>познавања и неискуство во здружувањето на кластерите</p>
--	--	--	---	---	---

Приоритетна мерка: 5. Стимулирање на иновациите во женското претприемништво во Општина Струмица

Активност	Цел	Носители на активности / Учесници	Индикатори	Процент буџет (во денари)	Извори на финансирање	Потенцијални ризици	Временска рамка
5.1. Изработка на Стратегија за Иновациона активност на жените претприемачи од Општина Струмица	Утврдување на насоките за развој на иновативноста во женските претприемачки бизниси од општината	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - Консултантски компании за спроведување на анализи и истражувања и изготвување на стратегии / - Жени претприемачи од Општина Струмица	Изработен и издаден стратешки документ: „Стратегија за Иновациона активност на жените претприемачи од Општина Струмица“	450.000, ⁰⁰	- Буџет на Општина Струмица - Програма за конкурентност, иновации и претприемништво на Влада на Р.М.(Министерство за економија) -ГИЗ РЕД Програма - ИПА Програма -ЕУ Фондови	Недоволна заинтересираност на жените претприемачи за развојот на иновациона активност во општината	2021
5.2. Б2Б средби помеѓу Иновативни компании менаџирани од жени од Општина Струмица и Иновативни компании од Балканот и земјите од ЕУ	Поврзување на Иновативни жени претприемачи од Струмица со Иновативни компании од Балканот и ЕУ со цел започнување деловна соработка	- ЛЕР одделение на Општина Струмица - Стопанска комора на Р.М. / - Иновативни компании менаџирани од жени во Општина Струмица - Иновативни компании од Балканот и ЕУ	Организирана Б2Б средба помеѓу Иновативни компании менаџирани од жени од Општина Струмица и Иновативни компании од Балканот и земјите од ЕУ	360.000, ⁰⁰	-Интернационални донорски организации во Р.М. - Стопанска комора на Република Северна Македонија -ЕУ Фондови	Мал број на заинтересирани и присутни компании на Б2Б средбата	2022